

חלק ב: שנים של הכנה לעתיד

בין הורים לילדיהם המתבגרים

הפער בין ההתבגרות הביולוגית לבין ההתבגרות החברתית

ההתבגרות מתבטאת בתחומים מספר: התבגרות גופנית, התבגרות אינטלקטואלית והתבגרות נפשית.

ההתבגרות הגופנית מתחילה כשהבלוטה התת-מוחית נותנת פקודות לבלוטות לפעול, ומתחיל הגידול המזורז. בד בבד חלה ההתפתחות המינית: ההורמונים פועלים והגוף מתכונן לעתיד, להכשיר את הבת לתקופה שבה תהיה לאם ולהכין את הבן להיות לאב.

באותה תקופה חלה גם ההתפתחות האינטלקטואלית. הנער לומד לנתח מציאות בצורה יסודית ולהיות מסוגל לפתור בעיות קשות ומורכבות, בעזרת החשיבה המתפתחת.

עולמנו המודרני מצטיין בפיתוח המדע, והחינוך הגבוה נעשה בו לנחלתם של המונים. היסוד האינטלקטואלי שבאדם מפותח בימינו מאד אך עולמו הרוחני של האדם מושפע בעיקר מעולם הבידור, שעניינו גירוי היצרים.

תקופת ההתבגרות נמשכת עד להגעתו של הנוער לעצמאות החברתית והכלכלית המוחלטת, אחרי גמר הלימודים. התלות של בני נוער בהוריהם עד אז מבחינת סיפוק צורכי היום-יום, הוצאות מחיה וכלכלה ונתינת שירותים שונים, נמשכת עד לגיל מבוגר ומעכבת את התפתחותו הנפשית של הצעיר ואת קבלת אחריותו המלאה לתוצאות מעשיו.

בנוסף לכך נוצר פער בין ההתבגרות הביולוגית, המתחילה בגיל 12-14, לבין ההתבגרות הנפשית.

עד לפני מספר דורות נמשכה תקופת ההתבגרות רק 2-3 שנים, מגיל 13-14 עד 15-17. רוב הנוער עבד ועזר בנטל הפרנסה וכך הפך להיות עצמאי כבר בגיל צעיר. עצמאותו חינכה אותו לאחריות ולנשיאה בעול, כך שהבגרות הנפשית תאמה את הבגרות הביולוגית.

בימינו נקלע הנוער המתבגר בין שני עולמות: עולם הילדות מחד גיסא, ועולם ההתבגרות מאידך גיסא. ההתבגרות הגופנית בארץ מקדימה כבר לגיל 12-13 והנוער בגיל 15-16 כבר בשל למדי הן מבחינת ההתפתחות הגופנית והן מבחינת ההתפתחות המינית. הוא רואה עצמו איפא כמבוגר, בעוד שמן הבחינה החברתית-כלכלית הוא עדיין תלוי, לשם סיפוק כל צרכיו, בהורים.

הפער בין ההתבגרות האינטלקטואלית להתבגרות הנפשית

פער נוסף נוצר כאשר מצד אחד, עולמם הרוחני של רבים מבני הנוער בימינו עשיר יותר ומקיף יותר מעולמם של בני-גילם בדורות הקודמים, אולם מצד שני עולמם הנפשי ילדותי יותר. הנוער נתון למצבי-רוח, להתפנקות, לאגוצנטריות, להדגשת יתר של רצונות וצרכים ולתביעות לסיפוקם המידי.

בהשפעת עולם הבידור, המבליט את עניין היצרים ומגביר את הגרוויים, אין הנוער מעונין בשליטה על היצרים וביצירת מעצורים וגם איננו מבין

לשם מה נחוצה שליטה כזאת. לא תמיד הוא מוכן לוותר על נוחיות הרגע למען יתרונות העתיד. אין הוא מסוגל ואין הוא רוצה לשקול את צעדיו מתוך התחשבות בתוצאות או לשאת, לאחר מעשה, בתוצאותיו.

כך יוצא שאותו נוער נבון ואינטליגנטי, המוכן ומסוגל לנתח עניינים אובייקטיביים מופשטים בהבנה ואף להסיק מסקנות הגיוניות, הרי כשהוא צריך לנתח דברים שאינם מחוצה לו אלא הרגשות פנימיות שלו, או קונפליקטים בין-אישיים כגון קנאה, שנאה, רוגז, וכו' — כאן היכולת שלו, להשתלט על ההרגשות ולנתח אותם, לקויה. כשזה נוגע אליו אישית הוא לעתים קרובות נוהג אחרת, מתפנק, רואה את עצמו במרכז העניינים ואיננו מתחשב בצרכי אחרים. הוא חי רק את ה"כאן ועכשיו".

זאת מפני שאין המוח מכוון אותנו לבדו; אנחנו חשים תחושות מסויימות ורוצים דברים מסויימים, ולא תמיד עולים הדברים בקנה אחד. אם נתמודד, למשל, עם שאלה חשבונית האומרת: "אבא מרויח סכום מסוים. ההוצאות הן: לתשלום חובות, הוצאות הבית, מזון, מסיים ושכר-דירה, מהו הסכום שנשאר לביגוד?" — זוהי שאלה מתמטית אותה יידעו כל נער ונערה לפתור. ואולם, כאשר הבת חושבת כי היא זקוקה לשמלה חדשה כזאת שיש לחברתה, או שהיא צריכה נעל חדשה למסיבה — זאת איננה, בעיניה, שאלה של כלכלה ולא תמיד מוכנה היא להתחשב בהוצאות, המוטלות על הוריה; במקרה שאין ההורים מסכימים לדרישתה, היא כועסת ומתרגזת עליהם, וכך נוצר מתח בינה לבין ההורים שכביכול אינם מבינים אותה.

ההורים רואים את צרכי בתם באופן אובייקטיבי ומכירים בהוצאות אחרות דחופות יותר, בעוד הבת רואה את צרכיה כראשונים בסדר העדיפויות.

הנוער איננו מודע לקוצר-ההשגה שלו בתחום הרגשי ולפער שבין המחשבה שלו לבין חיי הרגש שלו, ולכן איננו מבין מדוע מתיחסים אליו לפעמים כאל "גדול", ופעמים אחרות — כאל "קטן". מכאן המתחיות בין בני-נוער לבין הוריהם, בגיל זה. הנוער בא בטענות אל ההורים ש"אינם מבינים אותו". הוא דורש יותר חופש ועצמאות בטענו שהוא יליד תקופה שונה מזו של הוריו ושהוריו אינם מודעים לשוני, ולכן תביעותיהם ממנו אינן מוצדקות.

רתל נריה / מול מבוכת המתירנות

ואמנם, נכון שהרחוב נשתנה ואופי הבילויים נשתנה, אך לא נשתנו מטרות החיים ולא נשתנו שאיפות ההורים בכל דור:

(א) להתקדמות מירבית של ילדיהם לקראת העתיד, התקדמות המותנית בלימוד רציני ובשמירה מביטול זמן;

(ב) לשמירה על טהרתם המוסרית של הבנים והבנות לבל ידרדרו להשפעת הרחוב.

בגרות נפשית מהי

לפעמים הבת, הלומדת בבית-ספר תיכון, מרגישה עצמה חכמה יותר מאמה, שכן היא לומדת מקצועות שאמה אולי לא למדה. לאמיתו של דבר, לאם יש יתרון על בתה: יש לה ניסיון-חיים עשיר והיא מסוגלת ורוצה להשיא לבתה עצות שונות.

לפעמים אין הבת מבינה זאת, ואז היא מתריסה לעומת אמה: "עכשיו הכל שונה". נכון: דברים רבים משתנים מדור לדור, ובכל זאת: ישנם עקרונות, אשר אינם משתנים. החשובה ביותר היא היכולת לראות את תוצאות המעשים לטווח רחוק: לא לחיות רק את הרגע, את ההווה, אלא להיות מסוגל לשקול: "נכון, כרגע אני נהנית, אך מה יהיו השלכותיו של תענוג זה לעתיד?! האם בשל נעימות חולפת כדאי לי לסבול מחר?" היכולת לשקול דברים ולהגיע להחלטה היא מסימניה המובהקים של הבגרות הנפשית.

לעתים, כאשר פונה הבת אל אמה בבקשת סיוע פיזי כלשהו, אומרת לה האם: "את כבר די מבוגרת, את יכולה להסתדר בעצמך!" פקודה זו עשויה להתפרש כמעמסה, כנטל על הבת הצעירה, אולם באופן זה לומדת הבת להיות עצמאית.

אם, למשל, צריכה האם להיעדר מן הבית לתקופת מה, ובתה נדרשת לקבל על עצמה את עול הנהלת הבית למשך שבוע ימים, ישנה בת המקבלת עליה את העול באהבה, מסדרת הכל ודואגת שהעניינים יתנהלו כראוי; בת אחרת, לעומתה, מתמרמרת במקרה כזה ומשתמטת מקבלת

אחריות. הבת הראשונה מגלה מסירות ואחריות ומפגינה יכולת ביצוע, ואילו השנייה חסרת רצון ויכולת פעולה. תפקידה של האם הוא להוציא לפועל, אצל בתה, תכונות אלה של אחריות, מסירות, רצון כן ויכולת ביצוע במסגרת המשפחה.

מתח ביחסי הורים-ילדים

לפעמים, נמצאים ההורים במבוכה: שיטות החינוך הקודמות לא תמיד מצליחות, ובהתרחקם משיטות אלה יש וההורים נותנים לבניהם חופש-יתר.

את בעיית ההורים המודרניים בימינו הגדירה יפה ד"ר גיא, ששימשה כמנהלת התחנה לייעוץ לנוער של משרד הבריאות בת"א: "האם, שבעיני עצמה היא מודרנית וליברלית, אומרת: 'אני אינני מתערבת, בתי יכולה לעשות מה שהיא רוצה, ללבוש מה שנראה לה, לחזור הביתה בכל שעה משעות הלילה' וכיוצא באלה. ואולם אם שכזאת, החושבת כי היא מבינה את נפש הילד המודרני, טועה מאוד. על-ידי מתן חופש מופרז, מעניקים ההורים לבתם את התחושה המוטעית כי אין היא מעניינת אותם כלל וכי לא אכפת להם מה תעשה או תלבש וכו'. תחושה זו שלילית ביותר להתפתחותו של הילד".

מסקנתה של ד"ר גיא היא שעל ההורים "להפסיק להבין את הילדים. פחות פסיכולוגיה ויותר שכל ישר". הנוער זקוק ליד מכוונת ומדריכה, תקיפה וגמישה כאחד. הוא זקוק להגדרה ברורה של מערכת ההיתרים והאיסורים, שכן אי-הבהירות מביכה אותו. האיסורים צריכים להיות מלווים בהסברים, כדי שהנוער יוכל להבין את ערכם השלילי. הדוגמה הטובה ביותר הניתנת לחיקוי היא התנהגות ההורים. את הערכים לומד הנוער בבית. כאשר יראה הנוער את התנהגותם הנאותה של הוריו, הוא יקבל על עצמו את הסייגים שהוריו מטילים עליו. אמנם יתכן שהוא ינסה להתמרד, "להפגין מצב-רוח", אך בלבו פנימה ישמח לקבל את הסייגים מלמעלה ולהפנים אותם. וכעבור זמן אף יהיה מסוגל להתמודד, בהצלחה, עם הגישות אשר הוריו מתנגדים להן.

לפעמים נוצר מתח בשל דרישות הבת, למשל, לביגוד ולהנעלה, שכן

היא טוענת כי עליה להידמות לחברותיה. לעתים הבת מתמרמת ואף מזילה דמעה.

אם המצב הכלכלי דחוק ניתן להסביר זאת לבת ולהבטיח לה, שהרכישה תידחה לזמן נוח יותר. אין להתרגש מכך שהבת המסכנה או הבן המסכן "סובלים". "טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו".

בת הרואה כי גם הוריה חיים בהתאם ליכולת הכלכלית שלהם, תלמד במשך הזמן להסתפק בקיים — גם אם הוא מועט משל חברותיה; היא תשמח בכל רכישה חדשה ותחדל לקבל הכל כמוכן מאליו, בגישה של "מגיע לי". ההסתפקות במועט תצמיח תועלת מרובה לעתיד, מבחינה מעשית ומבחינה חינוכית-ערכית.

פעמים רבות קיים מתח בין אמהות לבין בנות גיל העשרה בנושאים כמו שעת חזרה הביתה בערב, יציאה עם חבר, תלבושת, סגנון איפור וכיוצא באלה. על האם להסביר לבת בנחת את חששותיה, להשתדל לשכנעה ולהעמידה על האמת. בנושא התלבושת הבלתי צנועה או האיפור, למשל, הבת רואה בזה רק את האופנה אולם מן הראוי להסביר לה, כי האופנה מייצגת את רעיון המתירנות והגירווי המכוון ולכן היא מנוגדת לצניעות היהודית, שמחייבת התרחקות מגירוויים: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם".

במקרה של חילוקי דעות בין האם לבת יש לשים דגש על אופן הצגתם של הדברים, הצריכים להוות ביטוי אמיתי לרצון כן ליצירת הבנה הדדית באווירה של חיבה ופתיחות.

האם בגרות נפשית היא עניין של גיל בלבד? — לא ולא! יש אנשים מבוגרים בשנים, שמעולם לא התבגרו מבחינה נפשית. הם אמנם מפותחים מבחינה גופנית, אך אינם מבוגרים מבחינת הנכונות שלהם לשאת בעול ולגלות אחריות. אנשים אלה ממשיכים להיות אנוכיים ולדאוג לעצמם בלבד, סיסמתם היא: "כאן ועכשיו". אנשים מסויימים אף מתמכרים בשל כך לסמים, לאלכוהול או לעבריינות ומגלים בכך את חוסר יכולתם להתמודד עם המציאות.

לסיכום: בגרות נפשית פירושה הפעלת שיקול-דעת, יכולת ראייה לטווח רחוק, יכולת ביצוע, קבלת אחריות, והבעת מסירות לזולת תוך יציאה מן ה"אני" המצומצם ונכונות ללמוד מנסיון עצמי וגם מנסיונם של אחרים.

ההתבגרות הגופנית-מינית

התפתחות הבת

בדרך כלל יכולה בת לקבוע בדיוק את הזמן שבו התחיל אצל תהליך ההתבגרות הפיסית, עם קבלת הווסת הראשונה (ה"מחזור"). אצל הבן מתחיל התהליך עם תופעת ה"קרי". לגבי גמר תהליך ההתבגרות, קשה מאד לקבוע תאריך מסוים.

בכיתות ז"ח מתחילים המתבגרים לצמות מבחינה גופנית. בלוטת יתרת-המוח נותנת פקודה לבלוטות אחרות (וזהו, בלי ספק, אחד מפלאי הבריאה) שיתחילו לפעול ומתחילה פעילות הורמונלית-מינית.

לאשה ארבעה איברים מיניים: השחלות, החצוצרות, הרחם והנרתיק, הסגור ע"י קרום הבתולין. האיברים הם פנימיים וקרום הבתולין סוגר עליהם. בקרום הבתולין ישנו נקב, דרכו מופרש דם הווסת. בחוץ ישנן השפתיים החיצוניות, ואבריה המיניים של האשה הם פנימיים, כדי להגן על העובר.

בכל חודש, מגיל זה עד גיל הבלות (לבד מתקופות הריון), מפרישה אחת השחלות ביצית. תהליך זה נקרא ביוץ. הביצית עוברת מן השחלה לחצוצרה, ומשם היא מגיעה לרחם. החצוצרה היא מקום המפגש הראשון בין התא הזכרי – הזרע – לבין הביצית. אם ת"ו החצוצרות סתומות,

בשל דלקת או בשל ליקוי מלידה, לא תוכל האשה להרות ללא טיפול רפואי מיוחד.

מציאות של היעדר ביוץ פירושה שחלות, שאינן מסוגלות לייצר את הביציות או להפריש אותן. על-פי-רוב יש לאשה דרגת חום קבועה בין 36.2-36.6 מעלות חום. עלייה בדרגת החום (עד 36.9 מעלות בערך) מעידה על ביוץ. אם במשך כל החודש אין אצל האשה שינוי בדרגת החום, סימן הוא שלא חל תהליך הביוץ; במקרה זה נותן הרופא לאשה הורמונים ליצירת הביוץ, כדי שהיא תהיה מסוגלת להרות.

ברחם יש קרום פנימי המתמלא לקראת הביוץ בדמים ונעשה ספוגי, על-מנת שיוכל לקלוט את הביצית המופרית. קרום זה מתעבה עם קליטת הביצית עוד ועוד ובאמצעות דמיו מספקת השיליה לעובר המתפתח את מזונו. כאשר הבת אינה נשואה, והביצית שלה אינה מופרית, התעבות הקרום היא כמובן מיותרת והרחם מפריש את הדמים החוצה. זוהי וסת. על-פי-רוב באה הווסת בקביעות חודשית מסויימת ולכן נקרא כל התהליך בשם "מחזור חודשי". בתחילת גיל ההתבגרות המחזור איננו סדיר או שאינו קיים עדיין, אך אין הדבר צריך להדאיג. בכל זאת, אם עד גיל 15-16 לא הופיע המחזור כלל, יש לגשת לרופא ולברר אם יש צורך בטיפול כלשהו.

הבת הצעירה, המקבלת וסת בפעם הראשונה, אינה צריכה להיות מבוהלת או מוטרדת. להיפך: זהו תהליך טבעי ובריא המוכיח כי אכריה המיניים פועלים כראוי וכי בבוא העת היא תוכל להיות לאם.

מומלץ כי בת תתחיל, כבר בגיל צעיר, לנהל רישום מדוייק של זמני קבלת המחזור. הרגל זה יכול להועיל לה בבוא העת, עם נישואיה. כדאי גם שהיא תדע כי בתקופת הפרשת הוסת, ובמשך שבועה ימים לאחריה, שבהם חוזר קרום הרחם למצבו הראשוני, נחשבת הבת או האשה לנידה וכי ישנן הלכות מיוחדות, המאפיינות ימים אלה.

התפתחות הבן

איברי המין של הגבר הם חיצוניים וכוללים: אשכים, בלוטת הערמונית ופיין.

שני האשכים משמשים ככלוטות המין של הזכר, המייצרות את ההורמונים הזכריים ואת הזרע. באשכים נמצאות צינוריות-זרע ואלה מתחברות בראש האשך לצינור גדול יותר המוביל את הזרע למאגר הזרע, הנמצא מאחורי שלפוחית השתן.

הערמונית היא בלוטה המייצרת את הנוזל, שבתוכו נעים הזרעונים בשעת קרי-לילה או משגל.

הפין כולל את צינור השופכה, דרכו נפלט השתן ודרכו נפלט גם נוזל הזרע (בעת פליטת הזרע, אין השתן יכול לעבור). הוא מכיל שלושה צינורות מאורכים, המורכבים מכלי דם ספוגיים רבים שבהתמלאם בדם מתקשה הפין, וזוהי הזיקפה. גירוי מיני (אפילו על-ידי מראה עינים או דמיון) עשוי להביא לזיקפה.

דחפים מיניים

הריון בגיל 12-13 הוא מסוכן ביותר מבחינה פיזית, וברור כי ההתפתחות המינית של הבת מקדימה את גיל ההולדה. תפקידו העיקרי של המחזור הוא, איפוא, להכין את הרחם לקראת ביצוע הריון בעתיד. גם אצל הבנים צריך הגוף ללמוד לתפקד ולתרגל את עצמו, ובגיל 13-14 מודע הבן בפעם הראשונה לעובדה שגופו מתפקד כגוף גבר. על-פי-רוב קורה הדבר בלילה, כאשר חלום של התרגשות מינית גורם אצל הנער לפליטת זרע המכונה בשם "קרי".

ה"קרי" מופיע לאחר שהאשכים, בהשפעת ההורמונים, מתחילים לייצר את הזרע. כשמצטברת במאגר הזרע כמות גדולה — נפלט הזרע, מתערבב עם הנוזל הנוצר בערמונית ונפלט החוצה בצורת נוזל סמיך.

אצל הבת מופיע ה"מתזור" אחת לחודש ואין הוא קשור בהתרגשות מינית, ואילו אצל הבן אין בתופעות הגופניות קביעות והן קשורות במידה מרובה בגירויים מיניים חיצוניים המזרזים את הפעילות ההורמונלית. גירויים חיצוניים אלה כוללים: מראה עיניים, משמע אוזן, ניבול פה, מגע

רחל נריה / מול מבוכת המתירנות

גוף וכדומה. המתח המיני אינו מופיע באופן שווה אצל כל הנערים, שכן אצל נער הצופה לעתים קרובות בסרטים ועוסק בספרות בתחום המיני, חזק המתח המיני יותר ואף תובעני יותר.

לאמיתו של דבר, עצם ההתבגרות המינית מביאה ליצירת הדחף המיני אצל הנער, והנער המתבגר מדמיין לעצמו מצבים ארוטיים מוחשיים גם ללא "סיוע" חיצוני. אבל כאשר הוא שוהה בחברת בנות, מתגבר אצלו היצר המיני וכתוצאה מגירויים אלה מתרבות אצלו תופעות ה"קרי" והוא מוטרד יותר ממיניותו. נער המשקיע את מרצו בלימודים, מתעניין במוסיקה, מטפח קשרים חברתיים, מתאמן בספורט ומתרחק מגירויים מיניים בולטים — תופעות ה"קרי" מתמעטות אצלו ומיניותו מטרידה אותו פחות.

גישת ההלכה היא, כידוע, כי יש להתרחק מגירויים: "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", שכן "העין רואה והלב תומד".

מיניותן של הבנות

התעוררותה המינית של הבת מאוחרת מזו של הבן, וקטנה בעוצמתה. באופן זה מתפתח מנגנון הגנה כדי לשמור על הבת שלא תיכשל ותהיה מסוגלת, בבוא העת, לגדל את ילדיה במסגרת המשפחתית.

בגיל צעיר הבת אמנם קיבלה את ה"מחזור", אך גופה אינו מסוגל עדיין להרות וללדת. גם מבחינה נפשית-רוחנית עדיין אין היא מסוגלת לשאת בעול של הקמת משפחה וגידול ילדים. הכשלות המינית האיטית מכינה אותה לחיי נישואין ולאימהות בשלוות-נפש ובינתיים היא מעצבת את אישיותה על-ידי יצירת חיי חברה, התרגלות בנתינה לזולת, ופיתוח כישוריה בדרך של לימוד. ואולם בת, שנמצאת בחברת בנים מגיל צעיר, מתחברת אתם ומבלה אתם, היצר המיני מתעורר אצלה מוקדם יותר. היא מתחילה להקדיש תשומת-לב רבה להופעתה החיצונית והיא מתייפה ומתחננת כדי למצוא חן בעיני הבנים.

מהו הגורם לכך? הרצון למשוך תשומת לב ולזכות ביחסו של בן המין השני נובע מצורך נפשי. בת זו היא חסרת ביטחון בסיסי, ויכולות להיות

לכך סיבות מספר: ייתכן שהיא גדלה בבית בהרגשת קיפוח, או שהיא מתקשה בלימודים ומרגישה שאיננה יכולה להתחרות עם התלמידות הטובות; ייתכן שהיא איננה מקובלת בחברה. במקרים כאלה מרגישה הבת כאילו "איננה שווה" וחשוב לה ביותר להוכיח לעצמה ולאחרים שגם היא "שווה" משהו, אך ההתמודדות שלה מתמקדת — כמובן — במישור חיצוני בלבד.

היופי מעניק לבת תחושת ביטחון, שכן בעזרתו היא זוכה לתשומת-לבם של בני המין השני. "הבנות משחקות במין כאמצעי לרכישת אהבה", אומר פרופ' גינות (בספר "בין הורים לבנות העשרה"), "והבנים משחקים באהבה כדי להשיג מין".

הדרך הארוכה והקשה

מציאות זו מעניקה לאישיותה של הבת מימד של חשיבות עצמית שכן הכל חפצים בקרבתה, אך בת זו חיה בתחושת חרדה מתמדת והיא זקוקה למחזור קבוע שיחמיא לה ויחזק את הדימוי העצמי הירוד שלה. כאן טמונה הסכנה הגדולה: הרצון להיות "אהובה" ו"חשובה" משתלט על יתר הכוחות הנפשיים וגורר, בסופו של תהליך, נישואין מוקדמים שעלולים להסתיים בכישלון, כפי שמוכיחה הסטטיסטיקה: 25% מהזוגות מתגרשים כבר בשנתיים-שלוש הראשונות לנישואין ואותן בנות שבגיל 16-15 — נראו מאושרות, ועוררו את קנאת חברותיהן, מוצאות את עצמן בגיל 21-22 בודדות ומאוכזבות.

מן הראוי כי הבת המתבגרת תפתח את אישיותה ותטפח את כישוריה בתחום החברתי ובתחום הרוחני. כיוונים אלה יחזקו אצל הבת את תחושת הביטחון הבסיסי הבאה לידי ביטוי בהתנהגות חברתית הולמת, במידות טובות, באופי נוח, בנכונות לתרום לחברה ובעזרה לזולת. התמודדות זו מחייבת השקעת משאבים אך היא גוררת יחס חיובי ומעודד של החברה.

מי שיודעת לחיות יפה עם חברותיה היום, תדע לחיות יפה עם בעלה מחר, ואילו זאת הרוצה עכשיו להיות "חברה'מנית" ו"להסתדר" על חשבון

אחרים — גם בחיי הנישואין תנהג כך, וספק אם תצליח להסתדר עם בעלה.

לסיכום: פיתוח האופי והכישורים — הוא דרך פנימית ארוכה וקשה, אך יעילה לתמיד. מי שמעדיף לסמוך על היופי החיצוני נוקט בדרך החיצונית הקלה, היוצרת חרדות מתמידים: שמא אחדל להיות יפה, שמא אזדקן ולא אמצא חן... וכו'.

כדאי להבטיח שהאוישך יהיה נחלת הבת לא רק בגיל 16-18 אלא גם בגיל 28, 38, 48 וכן הלאה — כי האשה זקוקה במשך כל ימי חייה לנפש קרובה, לאדם אוהב ואהוב, הבונה יחד אתה את הבית ואת המשפחה.

התערערות היסודות הישנים

ניגוד בולט קיים בין הדור הצעיר לבין דור ההורים. הדור הצעיר חי באווירה שונה ולעתים קרובות אין בני שני הדורות מוצאים ביניהם שפה משותפת, והדור הצעיר סבור שאין ההורים מסוגלים להדריך אותו, מאחר שאין הם מבינים אותו ואת אורח-חייו.

בנות הדור הצעיר חשות שעליהן לפתור את בעיותיהן בעצמן ואין הן מוכנות להודות בכך שאמהות, אשר להן נסיון והבנה, יכולות לעזור להן בפתרון בעיותיהן.

לפנים היתה חלוקת התפקידים במסגרת המשפחתית ברורה. כל בת ראתה את האהבה, את המסירות ואת הדאגה של הוריה זה לזה, וכאשר חשבה על חייה בעתיד – שימשו לה החיים בבית הוריה כדוגמה חיה. התפקידים היו מוגדרים: האב לחם את מלחמת הקיום למען המשפחה, הוא היה "שר-החרץ", והאם היתה "עיקרו-של-בית": עקרת הבית ומחנכת הילדים, "שר הפנים". כשם שזכה האב ליחס של כבוד והערכה על היותו הדואג לכל צורכי המשפחה, כך זכתה גם האם לכבוד ולהערכה בשל ניהול מוצלח של ענייני הבית.

לא כן בהווה. בשל עבודת האשה מחוץ לבית, חלוקת התפקידים איננה עוד קבועה ומוגדרת. מציאות זו גורמת למתח על רקע הצורך לשתף את הבעל בעבודות הבית, וכן באופן חלוקת התקציב המשפחתי. מתח זה שבין

בני הזוג משפיע גם על התנהגות הילדים שחסרה להם המסגרת המשפחתית השלווה, המרגיעה, המעודדת, המחנכת ליצירת מסגרת דומה בעתיד. משום כך האהבה, המתבטאת באמצעי התקשורת, מושכת את בני-הנוער ונראית בעיניהם אמינה וכנה.

בעיית המשפחה המתערערת מטרידה את העולם המודרני כולו, אולם המשכר הינו גדול במיוחד בבית היהודי. במשך דורות היתה המשפחה היהודית סמל לאהבה ולשלום בין בני הזוג. בבית זה שמרו על חוקי הקדושה והטהרה, הגבר והאשה פרשו איש מרעהו במשך שבועיים בחודש והאהבה בין בני הזוג נשתמרה ברעננותה לאורך ימים ושנים. ההורים אהבו זה את זה וכך זכו גם הילדים לאהבה יתרה. כשנולדו נתקבלו בשמחה על-ידי ההורים (ממלאי היעוד האלוקי של מצוות "פרו ורבו"), ובזכות הטיפול המסור והחם גדלו בריאים בגופם ובנפשם. לא כן הדבר בימינו. הזלזול בחוקי הטהרה מצד חוגים מסויימים, גורם במקרים רבים למיעוט האהבה ובשל כך פוחת הרצון להוליד ילדים ולסייע להם. הבית מתרוקן מתוכנו והמסגרת המשפחתית נשארת נטולת משמעות; כך גדלים רבים מבני הדור הצעיר ללא משפחה חמה, נעימה ומסורה.

תרבות הבידור יוצרת מושגים מסולפים של אהבה וקובעת נורמות בחברת הצעירים

נוסף על כך, הופקע החינוך מידי הורים ומורים על-ידי השפעת הרחוב: תמונה מקיר תזעק וכל אדם, מרצונו או שלא מרצונו, מושפע מאווירה זו. תרבות הבידור הקל היתה למזון הרוחני העיקרי של חלק מהנוער; תעשיית הבידור דואגת בראש ובראשונה להצלחה מסחרית ומשום כך היא מייצרת סרטי מתח, המגרים את היצרים במטרה להשכיח מן הצופה את המציאות ובעיותיה ולהביאו לעולם הדמיון שכולו מושך ומרתק.

במקום להתמודד עם בעיות מהותיות בחיי משפחה ולהציע פתרונות חיוביים, מציג הקולנוע את הארוטיקה ואת סערת היצרים וכך מתקבל הרושם ש"האהבה" היא ערך עליון, שלמען השגתה כל האמצעים כשרים.

ערך נוסף בעל חשיבות עליונה הוא היופי החיצוני. כוכבי הקולנוע הם תמיד יפים באופן יוצא מן הכלל ומאחר שכסרטים מתאהבים הגיבורים רק ביפהפיות, מטפחים בני הנוער את היופי החיצוני ומשתדלים להידמות לשחקנים. הדבר מתבטא גם בתלבושת "מודרנית" שאיננה צנועה ובאיפור רועש שמטרתו גירווי היצרים.

החיים המודרניים שיסודם נהנתנות ומתירנות, מסומלים במידה רבה על-ידי נוער הדיסקוטקים, הנראה תמיד שמח ועליז. כאן טמונה סכנה גדולה: בנות החיות באווירה מתירנית חשות, כעבור זמן מה, שהן נכשלו ושילמו מחיר יקר מאוד למען השגתו של ה"חופש" הזה. אותן בנות "מצליחות", שהצלחתן נמדדת על-פי מספר המחזרים אחריהן, אינן רצויות על-ידי הבחורים כשברצונן להינשא.

קצת קשה לבת מתבגרת כאשר עליה לשחות נגד הזרם, אולם הכרה בצדקת הדרך תעניק לה כוחות נפשיים להמשיך ללכת בדרך הנכונה, בה צעדו אמותיה הצנועות.

חינוך בעולם טכנולוגי מתירני וחומרני

הציבור הדתי-המודרני חי בעולם של שניות: הוא מקיים מצוות, הוא מאמין בבורא עולם ובייעודו הייחודי של עם-ישראל, אולם יחד עם זה הוא נתון להשפעות שליליות של הרחוב, הדוגל באידיאל השפע והנהנתנות. שניות זו מתבטאת גם במניעים התת-הכרתיים של הציבור הדתי בחיי היום-יום, ובעיקר אצל בני-הנוער.

השפעתם של אמצעי התקשורת

העולם המודרני, עולם הטכניקה המתקדמת, יצר תנאים חדשים בחברה:

1. הוא יצר את בעית עודף הזמן, כתוצאה מהקטנת שעות העבודה של העובד.

2. באמצעות המיכון הוקלה העבודה הפיסית של האדם, וכך העובד עיף פחות אחרי יום העבודה.

מציאות זו חייבה למצוא תעסוקה קלה לשעות הפנאי והפתרון הושג בבידור על-ידי אמצעי התקשורת. רבבות משפחות בעולם המודרני עסוקות

סביב "מקצוע" חדש זה. הרדיו, הטלוויזיה, הווידאו, הקולנוע, התיאטרון וכו' מציעים לנו תכניות מגוונות, ורובם של בני אדם ניזונים ממזון רוחני זה. מאחר שהמחשתו של אירוע על מסך הקולנוע מושכת ומרחקת, הצופה איננו מספיק לבקר ולנתח את התמונה שהוא רואה והוא מקבל אותה כאמת לאמיתה. האירוע החריג, שהוא יוצא דופן במציאות, נראה על המסך הגדול או הקטן כנורמה טבעית ומביא את הצופה לשינוי מושגים. אנשים, ובני-נוער בייחוד, מושפעים באופן הכרתי וגם מתחת לסף ההכרה וכך מתעצבת על ידי כלי התקשורת דמותו של האדם המודרני, ומתגבש עולם המושגים שלו.

יתרה מזו: הקולנוע, המסמל את הטכניקה המתקדמת, מסמל בעיני הציבור הרחב גם את הקידמה והמציאות, המוצגת על ידו, מתקבלת כחיי קידמה. אין האדם הפשוט מבחין בין התקדמות הטכניקה, שהיא חשובה לעצמה, לבין הצגת ערכים פרימטיביים שיסודם ביצרים הנמוכים של האדם, כגון זלילה (בסרט "הזלילה הגדולה"), אלימות ("התפוז המכני") או מיניות יוצאת דופן.

התמונות הנראות על מסכי הקולנוע והטלוויזיה וכן המשדרים, המשודרים ברדיו, משפיעים על מהלך המחשבה של הציבור ועל אורח חייו, בדומה להשפעתה של פרסומת מסחרית על ציבור הקונים.

המחשת האלימות

בארה"ב, דנו אנשי רוח ומחנכים בגורמים שהשפיעו על החברה האמריקנית להיות חברה אלימה ומסקנתם היתה, כי במידה מרובה אשמה בכך הטלוויזיה. אחד המחקרים גילה שבטלוויזיה האמריקנית, הפועלת במשך כל שעות היממה, נפגשים הצופים יום-יום בכארבעה מקרי רצח וכשנים-עשר מקרי שוד. התגובה הטבעית של אדם למראה דם, במקרה של רצח ח"ו, היא בדרך-כלל תגובה קשה הגורמת לו להלם. אדם שחזה ברצח אינו מסוגל לחשוב באותו יום על שום נושא ואיננו מסוגל לאכול, שכן מראה האסון לנגד עיניו. אולם, כאשר הוא מתרגל לראות מראות אלה הם חדלים לזעזע אותו, והוא מתחיל לראותם כמציאות נורמלית. כך התרחשו

רחל נריה / מול מבוכת המתירנות

בארה"ב מספר מקרי רצח שבוצעו על-ידי צעירים באותה השיטה שבה בוצע הדבר, מספר ימים קודם לכן, על מסך הטלוויזיה.

עיוות מושג האהבה

כדי להחזיק את הצופה ברמת התעניינות גבוהה ולהסיח את דעתו מבעיותיו, יש צורך במרכיבים מותחים המגרים את היצרים; אמצעי התקשורת ההמוניים מגרים את היצרים של האדם, וכך מבטיחים לעצמם את ההצלחה. על כן אין הקולנוע עוסק, על-פי-רוב, בנושאים מהותיים של החיים כמו: בעיות בעבודה, בעיות של הסתגלות בחברה, אתגרים ומשימות, פיתוח, מדע, או בבעיות הקשורות בחיי משפחה ובגידול ילדים. הקולנוע מתרכז בעיקר בנושאים של "אהבה" או של אלימות.

כדי שהסרט יהיה מהנה ומעניין מופיעים על המסך אנשים יפי-תואר, המסמלים את הנשיות או את הגבריות. כאשר מדגישים את המשיכה המינית, את ה"אהבה", שהיא אהבה "ממבט ראשון" ואת ההתרשמות מהיופי החיצוני, שהוא הגורם הבלעדי למשיכה המינית, מעניקים חשיבות עצומה ליסוד היופי החיצוני. אין מציגים את הכוכב או הכוכבת כאישיות נורמאלית בעלת בעיות והתלבטויות אלא מדגישים, בעיקר, את היותה "סקסית". אין שואלים על מידת האינטליגנציה של דמויות אלה, על מידת הטוב שלהן, על מידת האחריות האישית שהן מגלות; כל זה איננו חשוב כלל וכלל, שכן העיקר הוא היותן יפות ומושכות.

במהלך הצפייה בסרט מתרשם הצופה, שכוכבים וכוכבות יפים אלה מאושרים הם כל ימי חייהם, מאחר שהם יודעים את סוד ה"אהבה הסקסית".

היופי כערך עליון

על-ידי אמצעי ההמחשה משפיעה הטכניקה המשוכללת של הקולנוע והטלוויזיה (וכן פזמונות העגבים) על הדמיון, מגרה את היצרים ומעודדת

להערצת היופי החיצוני. כך הופכים כוכבי הקולנוע והזמרים להיות לאלילים ולאלילות, ותמונותיהם מקשטות את קירות חדרי בני-הנוער.

מעניין לראות באיזו מידה הפך מושג ה"יופי" להיות סטנדרטי. ברחוב נראות בנות שהתסרוקות שלהן הינן תוצר של סלוני האופנה, עיניהן מאופרות באותו האופן, וגם צורת הגבות שלהן אחידה; כולן דומות זו לזו, כאילו תוצר של בית-חרושת אחד הן.

נראה, כי האדם איבד את הייחוד שלו. הבנות נראות כ"כוכבות" שירדו, ככיכול, מעולם הכד ישר למציאות. כך הן גם מרגישות: נדמה להן כי הרחוב כולו עוצר את נשימתו למראיהן, והן מרגישות את עצמן "על הגובה". ואמנם, לפעמים הן זוכות לתגובות מחמיאות כמו שריקות בנים, הערות-שבח וכו'. אחת היא מגמתן: לעורר תשומת-לב מירבית ו"לצוד" לעצמן בן-זוג.

ערעור הנורמות המקובלות

אמצעי התקשורת הפכו לממחישי האידיאולוגיה המתירנית, חלוצי המאבק לשלטון היצר ולהפיכתו של הלא-טבעי ויוצא-הדופן לנורמה חברתית מקובלת. הם מערערים את הנורמות החברתיות המקובלות ועל אחת כמה וכמה את הנורמות הדתיות, ומתעלמים מהם כליל.

פיתוח גישה ביקורתית כלפי התמונות המוקרנות על מסך הקולנוע והטלוויזיה וכן התרחקות באופן מודע מהשפעתם, רק הם יכולים להציל את האדם מפני שטיפת-מות מתמדת זו.

“בינו לבינה”

אידיאולוגיה של תענוג והנאה

הנער המתבגר היום חי באווירה חברתית וחינוכית שונה בהרבה מן האווירה בה גדל והתבגר אביו, ואפילו מזו בה גדלו אחיו או שכנו הגדול ממנו ב־10 או ב־15 שנים. הערכים והאידיאלים, אשר אפיינו את התקופה שלפני הקמת המדינה ומיד לאחריה, נתנו אותותיהם בכל שטחי החיים. האידיאל המרכזי היה האידיאל הציבורי-הכללי, האידיאל של כלל האומה, ואילו ה־“אני” – על צרכיו האישיים – עמד במקום השני. גם הנוער הדתי התמודד אז, בהצלחה, עם ערכים אלה של העולם החילוני.

לא כן הדבר בימינו. עולם הערכים נדחק לקרן זוית, ובהשפעת התרבות והשפע של העולם המערבי נוצרה אידיאולוגיה של חומרנות ונהנתנות. במרכזה של האידיאולוגיה הזאת עומד ה־“אני” על צרכיו השונים: הקריירה האישית החומרנית והרדיפה אחר הקל, המבדר והמהנה. כך נוצר מצב בו עומד הנוער בעל ההכרה הדתית בעימות שונה מבעבר: לא אידיאולוגיה מול יצרים, אלא אידיאולוגיה מול אידיאולוגיה. עימות זה קשה ביותר שכן עמידה בו מחייבת חינוך מבוסס וכוחות נפש איתנים, אשר הצעיר המתבגר לא תמיד מצויד בהם.

"חברות" בגיל העשרה

בהשפעת העולם המערבי, כחיקוי לעולם המבוגרים ובעידודם של אמצעי התקשורת, הפכה האהבה לאידיאל גם אצל בני-הנוער. ה"אהבה" מצטיירת בעיני הכל כדרך הקצרה ביותר להשגת סיפוק ואושר והנוער חש שכשם שהיא מתאימה למבוגרים, כך מתאימה היא אף בשבילו. וכך, כאשר מתחילה ההתבגרות המינית ומתעוררת הסקרנות כלפי בני המין השני, נוצר קשר בין בני שני המינים הבא לידי ביטוי ב"חברות" או ב"חברות קבועה"; חברות זו מתחילה לפעמים כבר בגילים 14-16, ולפעמים אף בגיל צעיר יותר.

באחת מתכניות הרדיו המשודרות לגיל הצעיר, שאלה ילדה מכיתה ה' את עורכת המדור מה עליה לעשות, שכן היא אוהבת בן מהכיתה שלה והבן איננו מחזיר לה אהבה. בתוכנית אחרת, המשודרת להורים, התלוננו אימהות על כך שבנותיהן בכיתות ו' וז' סובלות מאוד, מאחר שבמסיבות הריקודים הנערכות בלילות שבת אין הן מוזמנות על-ידי הבנים לרקוד והן מרגישות, לכן, אומללות ומסכנות.

עובדות אלה מדגימות עבורנו באיזו מידה חצתה מערכת היחסים בין בנים לבנות את גבול הגיל המתאים; ברור כי החברות ביניהם אינה תולדה טבעית של התפתחות גופנית ונפשית וכי היא מהווה, בעיקרה, חיקוי לעולמם של המבוגרים. מערכת היחסים הזאת מתעוררת בגיל בו כוחות הנפש אינם יציבים דיים כדי להתמודד עם בעיותיה והשלכותיהן, ומשום כך תוצאותיה חמורות ביותר.

נשתדל, איפא, לנתח את מניעי ה"חברות" והשלכותיה.

חברות "אפלטונית"

כחברה מעורבת בה גדלים בנים ובנות יחדיו, קורה לעתים שנערים ונערות אינטליגנטיים ורציניים מתקשרים בקשרי-ידידות כנים עם בני המין

רחל נריה / מול מבוכת המתירנות

השני. הם מתעניינים איש ברעהו, משוחחים ביניהם שיחות מעניינות ונהנים להימצא זה בחברתו של זה; נראה להם, שכשם שיש חברי-ידיד, קיימת גם חברה-ידידה.

אולם לא כך הדבר. על אף הדמיון שיש בחברות בין בני אותו מין, בין שני נערים או בין שתי נערות, יתכן שהבחירה בידידות עם בני המין השני נבעה ממניעים תת-הכרתיים. נראה כאלו חבר וחברה נמשכים זה אל זה מתוך גילויי ידידות, אמוץ הדדי, ומתוך רצון לשתף איש את רעהו בבעיות נפשיות המציקות להם כדי לתת פורקן לבעיותיהם. אך יש להניח, שגם חברות זו מושפעת מן היסוד האירוטי המעודן. קיימת תמיד משיכה הדדית, של הבן אל הבת ולהיפך, הנובעת מסימפתיה ומחיבה הדדית. לפעמים משתוקק הבן המתבגר להתקשר עם בת, והסיפוק שבהשגתה הוא המניע לחברות; יש לזכור כי השוני בין בני לבנות בגיל ההתבגרות הוא גדול. הבת, המבקשת חברות, מחפשת את הבטחון הנפשי ואת הקרבה הנפשית ואילו הבן, המושפע מהאווירה המודרנית של ימינו, מחפש בעיקר את הקרבה הגופנית.

לעתים אף מודעים השניים להרגשה זו, ולא אחת הם מקווים שהידידות שביניהם תימשך, תעמיק, ואולי אף תביא בבוא העת קשר של קיימא. הם מתחזקים כתקוותם שכן הם יודעים שמשפחות לא מעטות אכן נוצרו על רקע ידידות-נעורים. אבל מציאות כזאת הייתה קיימת רק בדור הקודם, עד לפני 10 או 15 שנה, כשהאווירה הייתה אידיאליסטית וטהורה מגירוים מיניים; באותה תקופה טרם התפשטה המתירנות והקשר בגיל צעיר התבטא בידידות בלבד, אך בשל הגירוים המרובים בימינו עלולה חברות כזו ללבוש צורה שונה ומועטים מאוד הסיכויים, שקשר יישאר קשר של ידידות אפלטונית בלבד לאורך זמן.

המשבר שבניתוק

גם ה"חברות" הרשמית, מעטים מאד סיכוייה להמשיך זמן רב. זאת משום שאישיותם של הבן ושל הבת עוברת תהליך של התפתחות וספק אם במשך הזמן, עם ההתפתחות השונה של כל אחד מהם, יוסיפו למצוא עניין איש ברעהו.

יש לדעת כי המשבר בניתוק קשר של חברות, או קשר של ידידות כנה ורצינית, הוא גדול וחזק דווקא בגיל זה, כשכוחות הנפש אינם חזקים דיים; ניתוק, אשר בחור או בחורה צעירים צריכים להתמודד אתו, יכול להפיל את רוחם ולערער את שלוותם הפנימית. יציאה ממסלול ההרגלים בגיל צעיר, ולו גם לתקופה קצרה יחסית, יש בה סכנה מרובה. לפעמים גורם הניתוק להפרעות בלימודים (או בעבודה), ובמקרים חמורים יותר מתבטא משבר הניתוק אף בחוסר יכולת להמשיך בתפקודים הרגילים של חיי היום-יום, כמו אכילה או שינה. במקרה זה זוכים הנער או הנערה לגינויים מהסביבה הקרובה על התנהגותם המזרה, דבר הממלא אותם ברגשות אשמה ונחיתות ומקשה עליהם את ההשתלבות המחודשת במסגרת הלימודית או החברתית שלהם.

לעתים אין ההורים או הסביבה הקרובה מבינים, כי במקרים מסוימים זקוקים הצעיר או הצעירה לטיפול נכון של פסיכולוג אשר יעזור להחזירם לחיים הנורמאליים. אם הטיפול לא נעשה יכול משבר הניתוק להשפיע על מהלך התפתחותם לעתיד; הסיכון הגדול ביותר הוא בקרב נערות בעלות נפש רגישה.

חוסר הביטחון של המתבגר כמניע לחברות בגיל ההתבגרות

לעתים קרובות סובלים בני הנעורים מחוסר ביטחון עצמי ומאי־שביעות רצון פנימית, בחיפוש ה"אני" ובגיבושו. במחקר, שנערך בקרב 3,500 בני נוער מתבגר, הוכח כי 70% מהם לא היו מרוצים מעצמם, לעתים קרובות בשל סיבות פעוטות ערך. תחושת חוסר הביטחון מעמיקה כאשר הנער או הנערה סבלו בתקופה שלפני גיל ההתבגרות מחוסר ביטחון בסיסי בשל קיפוח מדומה מצד ההורים או מסיבות אחרות. חברות עם בן המין השני מבססת, כביכול, את הביטחון העצמי שלהם ומהווה הוכחה, לבן או לבת, שאכן הם ראויים לתשומת־לב בזכות תכונת הגבריות או הנשיות שלהם. יש לתת את הדעת לעובדה, שנערים ונערות יציבים מבחינה נפשית נוטים במידה מעטה לחברות בגיל צעיר בהשוואה לחבריהם הסובלים מהעדר ביטחון ומרגשי נחיתות.

חברות עלולה להתפתח

חברות זו אינה מצטמצמת אלא היא הולכת ומתפתחת. הקשר ההדדי בין בן לבת בציבור המודרני, המגדירים עצמם כחברים, אינו מצטמצם לגילויים של רחשי לב, הערכה, הערצה וכיוצא באלה; קשר זה בא לידי ביטוי גם כמגע גופני, שתחילתו מגע יד בלבד. במשך הזמן גדלה המשיכה ההדדית ביניהם, עד כי אינה דומה החברות ביניהם בחודש הראשון לחברות ביניהם בחודש השלישי, ועל אחת כמה וכמה לחברות החודש השישי. הרגשת הקרבה הנפשית תובעת קרבה גופנית, וכך נוצר מעגל קסמים. ברור אם כן שקל יותר להימנע מפיתוח קשרי חברות מאשר לנסות להפסיקה כאשר כבר נתונים להשפעתה הרבה.

על המניעים ליצירת "חברות"

בגיל זה נתונה הערצת המתבגרים בעיקר לצדדים חיצוניים: ל"גבריותו" של הבן או ל"יופייה" של הבת; אלה המצטיינים בצדדים אלה הם המושאים לחיזור. והם בעלי מעמד יוקרתי, כלומר, החברות מבטאת בעיקר מעמד חברתי מסוים ואין עניינה התקשרות פנימית-נפשית בלבד בין המתבגרים.

לפעמים קיים אצל המתבגר יסוד ה"כיבוש", האתגר להשיג בת מסוימת, אך כאשר השיג אותה אין הוא מעוניין בה עוד. תופעה זו מתגלמת בטיפוס של ה"דון ז'ואנים" למיניהם, הזקוקים ל"הצלחות" רק כדי להתמודד עם חוסר הביטחון הבסיסי שלהם; אך, לאמיתו של דבר אין להם כוחות כדי להתמיד בקשר עם אלה שאת לבן הצליחו לכבוש. בנות, המושפעות מקסמיו של הבחור המחזר אחריהן, עתידות על-פי-רוב לנחול אכזבות מרות. תכונת ה"גבריות" מצויה בכל נער מתבגר. והיא באה לידי ביטוי ברצון להרשים ולהתפאר בהצלחה בפני ה"חברה" אך הקשרים שיוצר הנער הם על-פי רוב שטחיים ואינם מחזיקים זמן רב. מוכן שהדברים נאמרים כאן

בהכללות, שכן לכל אדם אישיות שונה ובעלת עומק רגשי שונה, ויחסו למין תלוי בתנאים שבהם גדל.

אצל הנערה לעומת זאת, המניע לחברות הוא בעיקרו נפשי ומתבטא בחיפוש נפש קרובה, שתבין אותה ואת הבעיות המציקות לה. הדחף המיני גורם אצלה לקשרי חברות רק אם היא קשרה קשרים כאלה בגיל צעיר מאד, קשרים שהתבטאו גם בקרבה גופנית ועוררו את תשוקתה כטרם עת. בחברות זו שבגיל צעיר משולבת, כאמור, תחושת חיזוק הביטחון העצמי המקננת בנער על-ידי ההצלחה בכיבוש הנערה, עם תחושות חוסר הביטחון והפחד המקננת אצל הנערה שמא יעזוב אותה וימצא אחרת "נאה הימנה". מצב זה גורם לקנאה רבה של הנערה בבנות אחרות, אשר החבר שלה פונה אליהן, וכן למצבי-הרוח הקשים הפוקדים את הנערה כאשר החבר שלה עוזב אותה. תחושת חוסר הביטחון הבסיסי, שכאילו נעלמה בתקופת החברות ובאה לידי ביטוי בביטחון מופרז ובמצב רוח מרומם, פוקדת את הבת-ביתר שאת כשהיא מלווה בהרגשת דיכאון וייאוש המוציאה אותה משלוותה.

אהבת נעורים

הנערה בת גיל העשרה, המתחברת עם חבר, שוקעת לעתים בהזיות. היא מדמיינת את הפגישות המשותפות שלהם ומזניחה בשל כך את המציאות, מתרשלת בלימודיה ומתרכזת כולה באובייקט "אהבתה".

ככל שמתפתחת המשיכה בין שני המינים היא נעשית תובענית יותר. הליבידו, הדחף המיני, מתפתח ומשפיע בעיקר על התפתחותה המינית של הבת.

אהבת נעורים זו זכתה לכינוי "אהבה שגיונית" בשל עוצמתה וחוסר ההגיון שבה. ד"ר סגל, בספרו "סוד הנעורים", מכנה אותה "אהבת קסם": "באהבת קסם, האדם מאוהב באהבה;

באהבה מבוגרת כנה, אוהבים אדם שני.

באהבת קסם מרובים רגשות של חוסר ביטחון;

האהבה המבוגרת נוטעת ביטחון והמשכיות.

"באהבת קסם, סובלים מחוסר רצון לפעול, מחוסר תיאבון;

באהבה מבוגרת, מנסים לספק צרכיו של האהוב, ומתמלאים מרץ וחיוניות לפעולתם;

המשיכה המינית נפסקת לאחר שסופקה, בה בשעה שהאהבה ממשיכה ונמשכת מבלי שתעומעם.

"זאת ועוד: האהבה המבוגרת גדלה ככל שאדם אחד מקבל ונותן סיפוק".

אהבת נעורים שיסודה סיפוק עצמי משפיעה על התפתחות נפשם של המתבגרים בכיוונים שונים:

א. היא מחזקת את תחושת האנוכיות שלהם, את הרדיפה אחר התענוג האישי והסיפוק המידי, מאחר שביסודה מונח הרצון לקבל יותר מאשר הרצון להעניק לאחר.

ב. היא מערערת את שלוות הנפש וממקדת את המרץ ואת תשומת הלב של המתבגר בטיפוח החברות במקום בשטחים נוספים, שיש לפתחם בגיל צעיר.

ג. היא מקהה את רגש האהבה ועושה אותו שטחי.

ד. האדם הופך לציני ולועג לרגשות העמוקים ביותר, כי איננו מאמיץ עוד בקיומם.

ה. מאחר שבגיל צעיר מושפעים במידה מרובה מהצדדים החיצוניים, ממשיכים לעתים לייחס חשיבות עליונה לצדדים אלו גם כשמחפשים בן-זוג רציני לנישואין; ולעתים אין מתבוננים בתשומת-לב ואין מנסים להעריך צדדים נוספים באישיותו של בן-הזוג.

על אף "הצלחותיו" של המתבגר בגיל צעיר, הוא עלול להישאר בודד בגיל מבוגר בשל יחסו הציני לקיומם של רגשות עמוקים וכנים ובשל העדר הכוח הנפשי להתקשר בקשר יציב עם בן או בת זוג.

ה"חברות" בחברה הדתית

חברת הנוער הדתית מושפעת בימינו מן האווירה הכללית, וגם בקרבה לא מעטים זוגות ה"חברים". אמנם גם לפני שנים היו מתפתחים לפעמים, ב"בני עקיבא" יחסי חברות בין בת לבן; ואולם, מכיוון שהאווירה הכללית הייתה אז אידיאליסטית וטהורה יותר, היה ברור לזוגות אלה שהם "זוג קבוע" אשר בעוד מספר שנים יתחתן ואכן עשרות בני זוג, שהכירו זה את זו ב"בני עקיבא", התחתנו והקימו להם בתים יהודיים לתפארת.

בימים אלה אין הבן והבת חושבים כלל וכלל על עתיד משותף כי אם על בילוי משותף, המפיג את בדידותם ומשפר את מצב רוחם.

מן הראוי, כי זוג "חברים" בחברה הדתית יתנהג במירב הצניעות: עליו להתרחק מניבול-פה, להימנע מהליכה משותפת לקולנוע המגרה את היצר, להימנע מריקודים משותפים וממגע כלשהו ולא להתווכח בעניינים שבינו לבינה. יש לתת את הדעת שהחברות תהיה אתגר חינוכי לבן ולבת ושעניינה הליכה לקראת מטרה חשובה, משותפת.

החינוך בפנימיות הישיבות והאולפנות

דרגה גבוהה יותר היא התרחקות מוחלטת מ"חברות" כגיל העשרה מתוך צפייה ותפילה להיפגש עם בן-זוג, בבוא הזמן, לצורך הקמת

המשפחה. בדרך זו מחנכות הישיבות התיכוניות (לבנים) והאולפנות (לבנות). לעובדה שבגיל זה נמצאים בני נוער מחוץ לבית יש ערך חינוכי רב, שכן בגיל שבו מעוצבת אישיותו נמצא הנוער רחוק מהאווירה האנטי-חינוכית הקיימת ברחוב, והוא מרוכז באווירה של לימודים ופיתוח האישיות בין כותלי הפנימייה. כך גם מונעים מעצמם ההורים ובני-העשרה את המתרחקות היום-יומיות המרובות העשויות להתעורר ביניהם. המציאות בפנימייה מטפחת את הקשר של הנער לבית הוריו ומעמיקה את הזיקה לתכנים משותפים להם מטיפים הבית והמוסד החינוכי.

עם זאת, פנימייה חד-מינית יוצרת, לעתים, גם בעיות מיוחדות. בן או בת יוצאי "סניף" של חברת נוער מעורבת, הלומדים בישיבה או באולפנא, מרגישים עצמם מתוסכלים. מצד אחד הם לומדים על צניעות ועל הצורך להינזר מקשר כלשהו עם בני המין השני, ומצד שני קיים רצון להמשיך בקשר עם החברה המעורבת. קיים אצלם פער בין המחשבות לבין הרגשות, ותחושה זו מתחדדת כשחוזרים בשבת חופשית לסניף, בשל ההתרחקות מהחברה בבית ובשל הפער הרוחני, שנוצר במשך הזמן לעומת החברים בסניף. הם מרגישים מעט חסרי ביטחון, עצורים ונבוכים בשיחתם עם בני המין השני.

הרגשה זו היא טבעית ונורמלית ואין לחוש חוסר אונים בעטייה. בן או בת המתנזרים מיחסי חברות בהכרה ברורה שזהו ציווי הבורא, לא יסבלו בעתיד. הם משוכנעים בצדקת דרכם ובהכרה ברורה יהיו מסוגלים לוותר על חוויות ארעיות לשם טיפוח האהבה הטהורה בעתיד, כאשר יזכה אותם הקב"ה בבן-זוג מתאים. במשך הזמן יוכלו לנצל את האנרגיה האצורה בהם לפיתוח האישיות מבחינה רוחנית ונפשית, ללימוד מוגבר, להעמקת האישיות, להרחבת האופקים בתחומים שונים ובעיקר לפיתוח המידות.

חשיבות מיוחדת נודעת למוסד הפנימייה. מציאות חיים משותפת מבליטה אצל הזולת מעלות וגם חסרונות, במיוחד כאשר המפגש מתקיים במשך 24 שעות ביממה. כך לומד הנער להתמודד עם בעיות אישיות של עצמו ושל הזולת, שכן מזגו של כל נער שונה ממזגו של חברו; הראשון איננו מסודר אבל בעל הוא מזג טוב, השני עצבני אך כשרוני, השלישי קשה-תפיסה אך נעים הליכות וכדומה. ההכרח לחיות יחד מכביד, מצד אחד. אבל מצד שני הוא מחייב להסתגל לתנאים וללמוד את מידת ה"עין

הטובה", לכבד את החיובי ולהמעיט בערך השלילה. וכך נער או נערה, שבבית משכו אל עצמם את מלוא תשומת הלב, לומדים להיות סבלניים ולשתף פעולה עם הזולת – שאם לא כן, הם לא יתקבלו בחברה. כך נבנית אישיותו של הנער המתבגר על יסודות איתנים, המקנים לו הרגשת בטחון ושלווה.

”שמורנה על עצמכן!”

השנים שבין הגילים 13-16, הן שנות ההתבגרות. בוגר הוא מי שכבר התבגר ואתן הנכן בדרך לבגרות, לא בוגרות ממש.

לא אחת מרגישות עצמן בנות בגילכן מבוגרות, במיוחד אם יש להן אחים ואחיות צעירים מהן. כמו כן, כפי שאתן יודעות, יש לכן סימנים של התבגרות, כגון המחזור החודשי. אולי אתן שומעות, לא פעם, שסבותיכן בחור"ל – בתימן, למשל – כבר היו נשואות בגיל זה וילדו ילדים, וגם זה ודאי מגביר אצלכן את ההרגשה שהנה אתן כבר גדולות באמת. ואף על פי כן אתן מרגישות, מצד שני, שהחברה איננה מתייחסת אליכן כאל בוגרות ממש. מה גורם לשניות הזאת? מה נשתנה מאז חיי הדורות הקודמים בתימן, במרוקו ובמקומות אחרים?

כימים ההם, כאשר אנשים חיו חיים פשוטים ולא היה צורך בהרבה כסף כדי לחיות, היו האנשים זקוקים רק ללחם לאכול ולבגד פשוט ללבוש; הבתים לא היו כל כך מפוארים, הריהוט היה מינימאלי, וגם הביגוד היה פשוט ביותר. בשביל המעט הזה לא היו צריכים לעבוד כל כך הרבה, ואם בחור בגיל 15-16 הרוויח מעט על ידי עבודה פיזית פשוטה, הוא היה

מתחתן עם בת 14-15 והם היו מקימים משפחה. במקרה שהאשה הצעירה היתה יולדת ילדים היתה הסבתא הצעירה, בת ה-30, מגדלת אותם יחד עם הילדים שלה כי כולם התגוררו אז במסגרת של חמולות, כך שלפעמים המשיכה האם הצעירה לשחק בג'ולות עם בעלה...

הסבא, הסבתא, בנים ובנות, נכדים ונכדות חיו יחד, וזה מה שאיפשר לבת ה-14 להתחתן.

בימינו הצרכים מרובים

אנחנו חיים בתרבות המערבית, ברמת חיים גבוהה מאד. אתן מרגישות את זה, למשל, ביחס לבגדים: אינכן מסתפקות בסתם בגד שמכסה את הגוף; אתן רוצות בגד יפה, ובגד עולה ביוקר. לכן אתן צריכות יותר כסף לבגדים מאשר אמותיכן, בגילכן, וכנ"ל גם עניין האוכל: פעם הסתפקו אנשים בלחם וריבה, קצת בצל או שום ואולי חתיכת בשר — זה הספיק. אבל בארץ אוכלים כיום יותר טוב והרופאים אומרים שאם אין אוכלים גבינה, מוצרי חלב, פירות וירקות — זה פוגע בבריאות. לכן אנחנו זקוקים ליותר כסף בשביל האוכל. בהרבה בתים אומרים כי "מה שאוכלים אף אחד אינו יודע, אך את מה שלובשים רואים כולם" ולכן יש בתים בהם חוסכים בהוצאות לאוכל אבל מתלבשים יותר טוב, ויש גם ריהוט יותר יפה, וטלוויזיה בבית, כי רוצים לחיות ב"רמה", "כמו כולם" ולהיראות טוב.

אלו הם התנאים בארץ ומשום כך צריכה גם האשה לעבוד ולהרויח כסף, ולעזור לבעלה בפרנסה. לשם כך גם היא צריכה ללמוד תחילה ולרכוש מקצוע, וכל זה כדי שתהיה למשפחתה הכנסה נוספת.

זאת הסיבה שבימינו, כאשר נערה בת 14 פוגשת בחור בן 16 — גם אם הוא מוצא חן בעיניה אין הם יכולים עדיין להתחתן, גם אם היא גדולה ויפה ונראית כבת 18, כי חסרים להם התנאים להקמת בית ולפרנסת משפחה.

נקודה נוספת למחשבה היא שאם בת אוהבת בן והוא אוהב אותה, כי אז

הם רוצים לחיות תמיד יחד ולהיות מסוגלים לאהוב זה את זה גם בשנה הבאה, בעוד שנתיים ובעוד עשר שנים. הם רוצים שתמיד יוכלו לאהוב זה את זה ולשם כך צריך לדעת באיזה בן-זוג לבחור. נשאלת השאלה: האם בגיל זה מסוגלים היא או הוא, מבחינה נפשית, לבחור בבן/בת זוג מתאים לכל החיים?

נישואין דורשים בגרות נפשית

אתן יודעות ורואות שיש בתים בהם אבא-אמא חיים מתוך אהבה ואחווה ושלוש ורעות וקיים "גן-עדן" בבית, אך יש ח"ו בתים כם ההורים רבים ביניהם: כל מה שאומר האחד — השני אומר את ההיפך והבית הופך ל"גהינום". כל אחת מכן רוצה שהבית שלה יהיה כמו גן-עדן ושהיא תרגיש בו טוב; שזאת תהיה הפינה שלה, הנעימה והחמימה, וששם יאהבו אותה. בשביל זה צריך באמת לדעת באיזה בן-זוג לבחור ודבר זה, בנות, אינו פשוט כלל!

כדי לדעת ולהבין עם איזה בחור תהיה הבת מסוגלת לחיות תמיד — לא די בבגרות גופנית: נחוצה גם בגרות נפשית.

הבחירה כאן קשה מאוד. אני מכירה בנות צעירות שהיו להן חברים אפילו במשך שנתיים, ואהבו זה את זה עד שהחליטו להתחתן, ואולם כאשר היה עליהם לחכות — רק לרגע — שהרבנות חסכים לאשר את הנישואין — ראיתי, לצערי הרב, שבהבת התחרטה על השידוך וחזרה הביתה.

נישואין פירושם דאגה ואחריות

כאשר בחורה מתחנת עם בחור פירוש הדבר הוא שעליה ללמוד לדאוג לו כי כאשר בחור מתחתן ובונה לו בית, מה הוא רוצה? גם הוא רוצה

שכבית הזה יהיה לו טוב. כך שאם הוא צריך לצאת בבוקר לעבודה הוא רוצה שאשתו תכין לו את הקפה ואת הסנדוויץ לעבודה, בדיוק כמו שהוא ראה את אמו שלו בביתו מכינה לאביו. הוא רוצה גם למצוא בית מסודר וארוחת-צהרים מוכנה כשהוא חוזר הביתה אחרי העבודה, כיון שהוא מבין שזהו התפקיד של האשה והוא מצפה שאשתו תנהג בדיוק כפי שנוהגת אמו: שתדע לבשל, לכבס ולגהץ, ולנקות יפה את הבית. אבל מתברר, שלא כל אחת יודעת לעשות את הדברים הללו.

ובאמת, אפשר להבין, שאולי האשה הצעירה לא תהיה בעלת-בית טובה כמו אמה או כמו החותנת שלה, אך היא צריכה להבין שמכיוון שהתחתנה זה עכשיו תפקידה, והיא אכן צריכה לדאוג לכל הדברים הללו. היא האחראית לכך שעסקי הבית יתנהלו בסדר ולשם כך עליה להיות מבוגרת ואחראית. האם ילדה או נערה בת 14 אשר בקושי מסדרת את המטה שלה, ועל אחת כמה וכמה איננה דואגת לארוחת צהרים או ערב לכל המשפחה, מסוגלת לאחריות כזאת? בנושא זה נערה, עד גיל 16 לפחות, רואה עצמה בדרך כלל כקטנה, אך אילו היתה מתחתנת היה עליה לקבל על עצמה אחריות ודאגה תחילה לבעלה ואחר-כך, אילו ילדה גם ילד, היה עליה לדאוג גם לילד שלה ולזה ברור שעדיין אינה מוכנה, מבחינה נפשית.

בחור"ל, כשחיו בני הזוג הצעיר יחד עם ההורים, היתה הסבתא מגדלת גם את הנכד, אם האם לא היתה בשלה לכך. אך בארץ אין חיים יחד ולפעמים אף עוברים לגור בעיר אחרת, ואז נופלת כל האחריות על הבת הצעירה.

אם גם האשה הצעירה יוצאת לעבודה, היא טוענת: "מדוע צריכה דווקא אני להכין את הקפה בבוקר? אולי הבעל צריך להכין את הקפה בשבילי?" כך נוצרים ויכוחים בנוגע לכל סדרי העבודה, נוצרות בעיות ומריבות ועניין הנישואין הופך להיות מסובך ובעייתי.

אם נערה חושבת: "כן, אני אוהבת את הבחור הזה והוא אוהב אותי", ואם הם מסתובבים יחד ומבקרים יחד בקולנוע או בדיסקוטק וטוב להם זה עם זה והם חושבים: "בסדר, נתחתן ונהיה מאושרים", ואין הם חושבים על כל הדברים הקטנטנים שהנישואין מחייבים — אחר-כך נוצרות בעיות. לא מספיק שהבן יפה והבת נחמדה אלא צריך גם ידע והבנה איך להסתדר עם ניהול בית.

אתן יודעות מה שקורה בבית בין אחים ואחיות, שהם רבים על כל דבר קטן: אם אחד מהם אומר רק מלה, השני מתרגז מהר ומתלקח כמו גפרור, ומתחילים במכות. אנחנו לא רוצים שחיי המשפחה שלנו יהיו כאלה ושאם הבחור יגיד מלה שאינה מוצאת חן — האשה תיכף תהיה "ברוגז", או אם היא תגיד מלה הבחור תיכף יתרגז.

אנחנו רוצות שכבית שלנו לא נצטרך לריב; אנחנו רוצות שיהיה לנו טוב בבית ולכן לא רצוי להתחתן בגיל כזה בו אין מסוגלים, עדיין, לשלוט ביצרים כראוי. ילדים גדולים מרביצים פחות מאשר קטנים ובשביל לחשוב ברצינות על נישואין צריך להיות מבוגר יותר. לא מספיקה, איפוא, בגרות גופנית, נחוצה גם הבגרות הנפשית, ואז מסוגלים לחיות יחד ולדאוג לכל הצרכים.

שאלות ותשובות בעקבות ההרצאה

שאלה: מדוע בעל ואשה רבים ביניהם?

יכולים להיות לכך גורמים שונים. אם הם רבים תמיד, פירוש הדבר שיש במערכת היחסים ביניהם משהו שמרגיז אותם תמיד.

אתן יודעות, שלפעמים שומעים אותה מלת גנאי מפי שתי חברות. נניח: "טמבלית". אם שומעים מלה זו מפי חברה שמחבבים אותה, מקבלים זאת בסלחנות ולא עושים מזה עניין, אך אם אותה מלה נאמרת על-ידי נערה אחרת כי אז היא מרגיזה מאוד ויכול לצאת מזה "עסק" שלם. במקרה של זוג זה עליו שאלת, יתכן שהוא מעליב אותה, והיא נפגעת מזה.

יתכן מקרה אחר, שהבחורה איננה מסודרת והבחור חוזר הביתה אחרי העבודה ומוצא שארוחת-הצהרים אינה מוכנה, הבית לא מסודר ואשתו אינה מטפלת היטב בילד, ואז הוא רוגז וכועס עליה. בחור כזה מתהלך תמיד עם ההרגשה המרגיזה: מדוע אצלי בבית שום דבר לא בסדר, בזמן שבתגאים כאלה בדיוק, בבית החבר שלי הכל יפה ומסודר?

אולי הבת התחתנה כאשר לא היתה מבוגרת מספיק כדי למלא את

חובות הנישואין. המצב הקיים מרגיז את הבעל, העובד קשה כדי לספק את צרכי הבית ואין הוא מרגיש כי גם אשתו מתאמצת לבנות יחד בית נחמד. יתכן שזוג זה היה לפני החתונה "מאוהב" מאוד, והבחורה היתה בעיניו נחמדה, אך אחרי הנישואין הוא פתאום מתאכזב ממנה בגלל התנהגותה, וזה כואב ומרגיז.

יכול להיות גם מצב הפוך, שהבחור איננו מבוגר מספיק כדי לדעת מהי אחריות לעבודה ולמשפחה. אולי אין הוא יציב במקום העבודה, אולי הוא מסתכסך תמיד עם ה"בוס", ובכל פעם עליו להחליף את מקום עבודתו, כך שהפרנסה לקויה.

ישנם לפעמים בחורים שנשארים תלויים מאד באמא שלהם. כל מה שהאם אומרת הוא בעיניו "קודש-קודשים" והאשה הצעירה סובלת מזה מאוד, שהרי היא התחתנה אתו והיא רוצה שהוא ישתף אותה בבעיותיו וישוחח עליהן גם אתה, לא רק עם אמא שלו. גם כך יכולה להיווצר בעיה.

יש בחורים שלפני הנישואין חיזרו מאוד אחרי הבת ואילו אחר-כך אינם מגלים כלפיה יחס יפה ואינם דואגים לפרנסה...

בגלל כל זה על הנערה לחשוב בעוד מועד על בחור זה, שנעים לצאת אתו לקולנוע פעם-פעמיים בשבוע, ושמצבזבז עליה כסף (עובדה שכביכול מוכיחה לה כי הוא דואג), ולראות באיזו מידה הוא גם אדם אחראי המסוגל לדאוג למשפחה ולהיות, מחר, ראש-משפחה אחראי.

נסכם איפוא: נחוצה בגרות נפשית כדי להבין אילו תכונות אופי צריך לחפש במועמד לנישואין כדי שאחרי החתונה יוכלו שני בני הזוג יחד לחיות בשלום. אם אחד מבני הזוג הוא כזה, המוכן רק לקבל ואיננו מוכן לתרום, כי אז מתעוררות מריבות וחיי המשפחה אינם יכולים להצליח.

שאלה: מדוע קורה אצלנו חוסר התאמה שכזה לעתים כל-כך קרובות?

בדורות הקודמים היו הדברים יותר פשוטים, כי בגלל הצניעות לא התהלכו בני-זוג יחד לפני הנישואין.

בימינו התפתח העניין של הקולנוע, וכדי שאנשים ירצו לבוא לקולנוע צריך למשוך אותם. לכן מגישים בקולנוע סרטים המושכים ומותחים את קהל הצופים. בקולנוע מציגים תמיד את הבחורים והבחורות הכי יפים וכך

רחל נריה / מול מכוכת המתירנות

קורה שעכשיו כל הבנות מאופרות כמעט כמו כוכבות הקולנוע, כי כל אחת מהן רוצה להידמות לכוכבת האהובה עליה ולהתחתן עם בן הדומה ככל האפשר לכוכב הקולנוע הנערץ עליה.

בימינו, בניגוד לימי קדם, מעדיפים את היופי החיצוני על האופי החיובי.

עצם העובדה שמסתכלים בעיקר על הצד החיצוני ושמים לב רק למה שנראה מבחוץ, מעורר את המחשבה שאולי אין יודעים מספיק מה קובע באמת את הצלחת הנישואין, ומונע את הצורך להיפרד, ח"ו, כעבור זמן מה.

צריך לדעת: בעולם המודרני, הנוהג בהתאם למה שתיארנו, אחוז הגירושין מתקרב ל-50. כלומר: כמעט כל זוג שני מתגרש.

האשה הגרושה

סיכוייה של האשה הגרושה להתחתן שנית, גם אם היא היתה זאת שרצתה להיפרד מבעלה, הם קשים. כל בחור רווק רוצה, ראשית כל, בחורה רווקה וצעירה. למה לו להתחתן עם גרושה בת 25, אם הוא יכול להשיג רווקה בת 20? גרושה שהיא אם לילד או שניים, סיכוייה להתחתן מחדש פחותים עוד יותר. בדרך כלל אדם איננו רוצה לקבל על עצמו את עול הגידול של ילדי אדם אחר ולהשקיע בהם אהבה ומסירות. גם הגבר הגרוש עובר משבר. קשה לו, ואם הוא צריך לוותר על ילדו ולמסור אותו לידי אשתו הגרושה, הוא עובר סבל רב.

אסור, אם כן, להתחתן מתוך תקווה: "יצליח - טוב, ואם לא - אתגרש". יש להשתדל למנוע את הגירושין מראש, וזה מחייב גישה יותר מחושבת לבחירת בן או בת הזוג.

מה שנתברר ממחקרים בארה"ב הוא שרוב הנישואין בגיל צעיר נדון לכשלון ולפירוד. אחרי הנישואין, כשמתגלה שבן/בת הזוג אינם מתאימים לחיי משפחה משותפים - מתחילות המריבות, ולבסוף מתגרשים.

שאלה: איך אפשר להכיר מיהו בן-אדם טוב?

אילו באתי ושאלתי כל אחת מכן מי כאן הנערה הטובה ביותר, בטוחני שרובכן, ואולי כולכן, הייתן מצביעות על אחת. גם אילו באתי ושאלתי מי הנערה המצליחה לריב עם כולם ולהסתכסך עם כולם, חושבני שהתשובה היתה אחידה. יש גם דרגות ביניים ושם אולי יהיו חילוקי דעות, אך את הטיפוסים הבולטים לטוב ולרע כולם מכירים. מדוע תדע כל אחת מכן לקבוע עמדה ביחס לבנות ואילו ביחס לבנים, מיהו בחור טוב ומי לא, תהיינה ההתלבטויות קשות יותר?

הסיבה לכך היא שיש הבדל בין האופן בו משפיעה עליכן בת לבין האופן בו משפיע עליכן בן. כשאתן מדברות עם בנות אתן מסוגלות לחשוב ולשקול באופן אובייקטיבי, מציאותי. לא חשוב לכן כל כך אם הבת יפה או לא יפה כי גורם זה של יופי חיצוני לא קובע ביחסים ביניכן. לעומת זאת, כשאתן נמצאות בחברת בנים, ישנו גורם נוסף שמשפיע והוא העובדה שהפעם מדובר בבן המין השני, וזה מבלבל. המחשבה כבר איננה פועלת בדיוק; אתן מעוניינות למצוא חן בעיניו, באשר הוא בן, ואתן מושפעות גם מן הרושם החיצוני שלו עליכן.

בנות רבות (וכנ"ל גם בנים) סובלים בגיל ההתבגרות מחוסר בטחון עצמי, ולפעמים אפילו מרגש נחיתות. אין הם בטוחים שיוכלו לתפקד כגבר או כאשה בעתיד ומשום כך, אם בן מקדיש לבת תשומת לב, היא חושבת בלבה: "הנה, אם בן זה מדבר אלי, ובוחר בי יותר מאשר בחברותי, סימן שאני נחמדה וסימן שאני יכולה למצוא חן". זה כאילו מבטיח לה, שגם כאשר היא תגדל היא תמצא חן בעיני מישהו ותוכל להתחתן אתו. חברותו של בן בגיל ההתבגרות מוסיפה לבת בטחון עצמי, וכנ"ל גם לבן.

העובדה שבנוכחותו של הבן היא מעוניינת לרכוש את לבו, ולמצוא חן בעיניו, כבר מבלבלת אותה והיא כבר איננה יכולה לחשוב עליו באופן שהיא חושבת ביחס לבנות אחרות. היא כבר משוחדת, מסנוורת ומבולבלת.

הסכנות שבחברות בגיל צעיר

בימינו, כאשר נער ונערה מחליטים על יחסי "חברות", הם רואים את עצמם כאילו הם "זוג". הבנים הצעירים אינם רוצים להיות חברים מרחוק:

הם מושפעים מן הקולנוע, מן הסרטים והחברות שמגרות אותם מאוד, ומשום-כך מרגישים לפעמים הבנים המתבגרים אי-שקט פנימי מתמיד. הם חוקפניים ורוצים להבליט את גבריותם, דווקא משום שחסר להם בטחון עצמי בשטח זה. בגיל זה הם מחפשים בת שיוכלו להיות קרובים אליה וליהנות מחברתה.

הבת, לעומת זה, נשארת שקטה ושלווה מבחינה נפשית עד גיל הרבה יותר מבוגר, בתנאי שאין היא נמצאת בתנאים מגרים. נוכחותו של בן המעוניין לחבק ולנשק אותה מוציא אותה מעולמה השלו ויוצר גם אצלה אי-שקט מסויים. כפי שאמרנו כבר, תשומת-הלב שמעניק לה הבן מוסיפה לבטחון העצמי שלה ולכן, לפעמים גם הבת מעוניינת בחברתו של הבן. כך נוצרת חברות על רקע סיבות שונות: הבת מעוניינת בחבר כנפש קרובה והבן מעונין בה יותר כנציגת המין השני, והחברות הנוצרת היא תולדה של שני יסודות אלה.

מחובתה של כל בת לדעת שאצל הבנים, בעיקר הצעירים, כל גירוי חיצוני יוצר מתח גופני שמעורר במ רצון להימצא בחברת בנות. נער המבקר עם נערה בקולנוע, ומתגרה על-ידי צפייה בסרט, מתעורר לנגוע בה או לחבק אותה. הנערה טועה לחשוב שאם הוא עושה כך סימן ש"הוא אוהב אותה", ואז טוב לה; היא רוצה להמשיך ללכת אתו ולהתידד אתו, שהרי הוא מגלה לה יחס מיוחד ואוהב אותה, ובאמת גם הוא מוכן, במשך תקופה מסויימת, לצאת אתה ו"לבלות" אתה, ובה במידה שהבת "נותנת" יותר, ומתירה יותר, יגדל מספר "ידידיה" שלמעשה רק ינצלו אותה יותר ויותר. מאחר שהנושא של הבילוי יחדיו איננו נושא רוחני, אין ה"חברים" עוסקים לא בפילוסופיה ולא בפוליטיקה ויש לחשוש שהבילוי יתמקד בחיבוקים ובגיפופים בלבד. יש להשתדל, אם כן, להמנע מלצאת בחברת בן לבד, או בתנאים "רומנטיים", בכדי להימנע מסכנות.

ד"ר ספוק, בספרו "הדרכה לבני העשרה", מספר על מחקר אחד אשר גילה כי בין 100 בני נוער שהתיידדו ביניהם, 50 בנות ענו שהן מקוות להתחתן עם אותם הבנים שאיתם הן מתידדות. אבל כששאלו את הבנים, נתברר שרק 12 מהם חשבו להתחתן עם הבנות. "אם זהו המצב", מסכם ד"ר ספוק, הרי אני מוכרח לכנות את הגברכים האלה בשם 'מפתים ומנצלים'. הם רק מפתים את הנערות, ואינם חושבים עליהן ברצינות בכלל."

חשוב, איפוא, לדעת באיזו מידה צריכות בנות לשמור על עצמן, ולדעת תמיד לשקול ולבחון עד כמה חושבים הבנים עליהן באמת וברצינות, ובאיזו מידה – מבחינת הגיל ומבחינת האישיות והיכולת להקים משפחה – יכול הקשר להפוך לקשר בר-קיימא, ע"י נישואין.

בשעה שהבחור מתבגר ורוצה לחשוב ברצינות על הקמת בית ועל נישואין, הוא איננו רוצה לחשוב על "החברה" הקודמת שלו. הוא רוצה בתזוג שתהיה אשתו תמיד, שתוכל להיות שותפה רצינית לבניין הבית שלו. הוא רוצה בתזוג שתטפל בבית ותהיה מוכנה לטפל בילדים, ושהרקע הנפשי שלה הוא מסירות ונאמנות. אין הוא רוצה ב"פרפרית" העוברת מיד ליד. נכון: בשעתו הוא היה מוכן להיות חבר שלה כדי לבלות, אך אין היא טובה בעיניו כדי לבנות עמה את ביתו.

משום כך תובת כל אחת מהבנות לשמור על עצמה. לחשוב על עצמה ולא להיות כל כך קלה להשגה. "החברות" מעמידה את הבנות בפני בעיות קשות, ובשום פנים ואופן אינה עוזרת לפתור בעיות בטווח הרחוק.

שאלות נוספות

1. איך אפשר בימינו להסתגר בבית, לא לצאת עם חברים, ולהיות תמיד לבד?
2. מה צריכה לעשות בת המאוהבת בבחור עד לשגעון, והוא פתאם עוזב אותה ואינו רוצה בה?
3. בן "יצא" עם בת 4 שנים, ולבסוף לא התחתן אתה. איך זה קרה?
4. בת שיש לה חבר, ופתאם היא פוגשת אותו במקום אחר עם חברה אחרת, מה עליה לעשות?
5. איך לנהוג עם חברה המתערבת בענייני החברות של אחרים?
6. אם האם מתנגדת מאוד לנישואין, מה לעשות?

החברות מוכרחה להסתיים

יש בשאלות ששאלתן הרבה צער וטרגיות ואלו הן בעיות יום-יומיות של הנוער שלנו. דווקא בגלל המציאות הזאת אמרתי, בתחילת דברי, שכדאי מלכתחילה להשתדל לא להתחיל בחברות.

בסופו של דבר, כל חברות בגיל 14-16 מוכרחה להסתיים, וכל סיום קשור בסבל ובצער של מי שנעזב — בין אם זה בן ובין אם זו בת (בגלל רגישות הבת נדמה שהסבל שלה גדול יותר).

האם הבטיח הבחור לבת ללכת אתה שנה, או חצי שנה? הוא רק אמר: "אני רוצה להיות חבר שלך, את מסכימה להיות חברה שלי"? וזה הכל. הם מתחילים להתהלך יחד ואז הם נחשבים כ"זוג", אך יש שמישהי מתערבת באמצע והעניין מתפרק. אך הרי זאת זכותו! הם לא התחתנו, ומי אומר שאסור לו ללכת עם אחרת?

הדוגמאות שהבאתן כאן: התהלכו 4 שנים והפסיקו, הוא מצא חברה אחרת, מקרה שחברה אחרת מתערבת וכו' וכו' — כל זה טבעי וידוע, ואין לאף אחת זכות לבוא בתביעות ובטענות לבן. הרי אין אלה נישואין, ואין כאן שום חוזה ושום התחייבות. התמיהה וההפתעה רק מוכיחות באיזו מידה הכנות חיות באשליה ובאיזו מידה הן אינן מודעות למציאות.

והרי חברות בנויה מלכתחילה על כך שהיא זמנית: ברצותם מתחברים, וברצותם — ולכך מספיק רצון של אחד מהם — מתפרקים, ואין לשני מקום לבוא בשום טענות, על אף הכאב. מי רשאי לבוא ולומר לאחר שאסור לו להפסיק את החברות?

דברים אלו מכוונים בעיקר לעודד את אלה שאין להן חברים: אל תראינה עצמכן כמסכנות. לכאורה, הבת שיש לה חבר עליזה יותר ועירנית יותר, שמחה יותר כרגע; אך ראינו שהחברות צפויה גם למשבר הניתוק, ומה שחשוב ביותר הוא הסיכויים שלכן לחיי משפחה יציבים ומאושרים בעתיד. הרי אין ספק שהבת אשר איננה מסתובבת הרבה עם בנים תוכל לזכות בבן זוג רציני הרבה יותר בעתיד, הן בגלל שתהיה מסוגלת יותר לשקול בבואה לבחור לה בן זוג, והן מכיון שכחור טוב ורציני יחפש דווקא

את אלה שלא "התפרפרו" בגיל הנעורים. ובינתיים, אפשר גם להתייחד עם חברה.

לבעית "ההתערבות" — יש להמליץ, לאלה שיש להן חברים, להשתדל עד כמה שאפשר לא להתקרב יותר מדי אחד לשני. כדאי לשמור על מרחק גופני, כי המרחק הגופני יוצר גם את המרחק הנפשי הנכון ואז אם מישהי מתערבת באמצע לא נוצר "משבר" כל כך חזק.

לגבי מקרה של "זוג" שהתהלך יחד במשך 4 שנים, ולבסוף עזב הבן את הבת — בחור זה שייך כנראה לאותה "חברה" של 38 בחורים שבמחקר שהזכרנו, אשר לא חשבו להתחתן עם הבנות, ואילו הבת היתה שייכת לאלה שציפו שהבחור יתחתן אתה בסופו של דבר וכי ימשיכו לעד. הבחור, ברגע שמצא בחורה יפה יותר, או עשירה יותר, או חכמה יותר — עוזב את חברתו ה"קבועה" וזה היה בהתאם לקו שהוא התווה לעצמו כל הזמן: כן, נישואין — לא! הבת, לעומת זאת, חיתה כל הזמן באשליה והיא עכשיו אומללה מאוד: אחרי שהיא כבר התקשרה כל כך אל החבר שלה — עזיבתו היא עבורה טרגדיה. יש להניח כי עכשיו כבר יקשה עליה להתקשר עם מישהו אחר כי היא תמיד תערוך השוואות, ומאחר שבחור זה כל כך מצא חן בעיניה יראה כל אחד אחר "חיוור" בעיניה.

אולי יעזרו לכן דברים אלה לראות את האפשרויות מראש ולדעת להתייחס להצעות "חברות" ביחס מתאים. אולי תהיינה מסוגלות, בעתיד, לשמור על הלב שלכן. השתדלנה בעוד מועד לא לקשור את עצמכן אל המועמד לחברות, ואז יהיה לכן קל יותר להשתחרר ברגע של משבר.

באשר לבחורה המאוהבת בבחור עד "לשגעון", והוא אינו רוצה בה — ישנה אהבה הנקראת "אהבת נעורים" ויש לה גם שם אחר, "אהבה שיגיונית". בנות בגיל צעיר נוטות להתאהב, כך שהן אינן מסוגלות לחשוב ולשקול. הן שרויות כאילו בתוך ערפל, מסנוורות, כביכול, מאור כל כך גדול, שאין הן יכולות לראות כלום. בת כזאת, כשהיא מאוהבת, איננה מסוגלת לתפקד. היא איננה אוכלת, איננה לומדת... היא מרוכזת כולה במושא אהבתה.

אהבה זו היא כאילו נפלאה, אך מעניין שפסיכולוג אחד מזהיר כי במקרה ששני בני אדם נמצאים במצב של התאהבות כזאת, עליהם להמנע

מלהחליט על נישואין. זאת מכיוון שבמצב הזה אין הם מסוגלים בכלל להכיר איש את רעהו; הם חיים בעולם שאינו מציאותי, ואם יתחתנו קיימת סכנה, שהאכזבה לא תאחר לבוא. הבת המאוהבת, שאינה זוכה להיענות, היא עכשיו אומללה — אולם יש לקוות, שעם המרחק שיתקיים ביניהם בעתיד היא תשתחרר לאט לאט מזה וכך תהיה מסוגלת, אחרי כן, לשקול יותר.

ומה לעשות אם ההורים מאוד מתנגדים לקשר שיצרה בתם?

יש לשער, שבמקרה זה בני הזוג מאוהבים מאוד (כמו בשאלה הקודמת). במקרה כזה, אין הבת מכירה בחסרונותיו של הבחור שלפעמים אולי איננו אחראי ואולי הוא מעשן הרבה, שותה או אפילו מעשן סמים. הבת המאוהבת איננה רואה את החסרונות אך ההורים, לעומת זה, רואים את החסרונות. הם מתנגדים מכיוון שהם חוששים לעתיד של בתם, והם רוצים להציל אותה. האם איננה מסונוורת; היא מבינה את העניין טוב יותר מן הבת "המאוהבת" ואשרי הבת שבמקרה זה שומעת בקולה. יתכן שהבת, במקרה זה, משכילה יותר מהוריה, אך בשטח זה הם בעלי נסיון ומכירים את החיים והמציאות טוב ממנה.

סוד החיוך והמעשה הטוב

...לפני ימים אחדים נתקלתי בנער אחד מבית ספרנו, שהיו לו בעיות עם אביו. הוא ביקש לסדרו באיזה מוסד, כי לדבריו אביו איננו מעונין שילמד. משהתפלאתי על כך, הוא הודה בפני, שאמנם לאחיו הגדולים איפשר האב ללמוד, אולם אתו היחסים מתוחים יותר. למשל: משהוא בא עיף מבית-הספר, אביו דורש ממנו להשקות את העצים שעל יד הבית. הוא אינו נותן לו דמי כיס ואף נתן הוראה לחנות לא לתת לו שום דבר בהקפה בשעה שהוא רוצה לקנות כוס גזוז, ביסקויטים או ארטיק. האב איננו מספק לו בגדים וכשהוא מבקש כסף לביגוד, אומר לו אבא שיקנה בכסף שהרויח בקיץ.

התברר לי שישנם שישה ילדים בבית ועוד אחד בצבא, אחות אחת התחתנה בקיץ והאב שקוע בחובות, ומתפרנס כפועל בלתי מקצועי.

ניסיתי להסביר לנער שאם אבא מרויח סכום זעום וישנן 8 נפשות בבית, איך באמת יכול אבא לחיות לפי הכנת הבן, החושב שאם הוא צריך משהו, אבא חייב לקנותו עבורו? מה עם צרכיהם של יתר הילדים? האם הוא בן יחיד, הנמצא במרכז העניינים? אבא הן חייב לדאוג לכל הצרכים ויש לו סדר עדיפויות לגבי מה שקודם היום ומה חיוני מחר, ובהתאם לכך הוא צריך לנהוג אם רצונו שישאר בידו כסף ולו בעבור לחם בלבד.

שיחה בחיכון דתי לבנות

נראה לי שבעיה זו, כפי שהשתקפה בגישתו של בן זה, היא הבעיה של הדור הצעיר כולו.

בימינו מסתכל כל אחד על מה שיש לחברו, ובהתאם לכך גם הוא רוצה. הבת באה לאמה ואומרת: "אמא, אני צריכה עוד חצאית ואני צריכה חולצה, ואני צריכה נעלים וכו' וכו'". החג קרב, והאם איננה יכולה לספק את כל הדרישות, ויש אשר הבת אפילו מזילה דמעה, והאם באמת מסכנה, ולבה דוי, אך מה עליה לעשות. נכון, שנעליה הישנות של הבת כבר אינן כל-כך יפות ונעלים חדשות הן יותר יפות, אך השאלה היא מאין תקח האם נעלים בשביל כל אחד הילדים, והרי יש עוד צרכים, ולפעמים יש עוד חובות שחייבים לשלם. יש ללמוד שקיים סדר עדיפויות, ולא לבוא ולדרוש כי יש בזה משום גרימת צער לאבא-אמא, ואי קיום מצות כיבוד אב ואם.

לפעמים יש אשר הבת מסרבת ללבוש איזה בגד מכיון שהוא "איננו 100%". ואני, לפעמים, טוענת כלפי בנותי: האם גם ביחס לעצמך, ביחס להתנהגותך, את גם כן מקפידה שהכל יהיה דוקא 100%? בעניינים שבמידות וברוח את דווקא מוכנה לפשרות — ובעניין זה של יופי חיצוני, של בגד, כאן זה מוכרח להיות 100%! אולי נהפוך את הסדר; אולי נדאג יותר שביחס לאבא-אמא, ביחס לחברותיך, תדאגי להיות 100%, ואם הבגד הוא רק 90% או אפילו 85%, אין בזה אסון גדול כל-כך".

היופי האמיתי

צריך לדעת מה עדיף ממה. נכון שחשוב להופיע מסודרת ולבושה באופן נאה, אך השאלה היא מה התמורה, שאת חייבת לשלם עבור זה. האם זה הערך העליון, וקנה-המידה היחיד, לפיו נמדד בן-האדם?

הערך הפנימי של האדם: שהאדם יהיה שווה יותר, טוב יותר, זהו הערך האמיתי והיופי האמיתי. נחשוב על עצמנו, על המידות שלנו, כשם שאנו חושבים על הבגדים החיצוניים שלנו, ואז נחשוב אם מותר לנו לבוא ולתבוע בצורה כזאת מההורים. יתכן שבשעה שאתן דורשות עבורכן את המכסימום, האם איננה מרשה עבור עצמה את המינימום. ואתן יודעות מה

זה מינימום של אמא; לא פעם גם הבת רוצה לראות את אמה מסודרת יותר ולבושה יפה יותר והאם איננה מרשה לעצמה, כי היא מעדיפה בגד לילד או נעלים לילדתה הקטנה.

נפקח נא את עינינו לראות ואז תראה עצמה כל בת במסגרת הבית והמשפחה כולה ותבין, שאין היא יכולה לתבוע כי יראו רק אותה במרכז. אז, ממילא, תהיינה הדרישות צנועות יותר, והטון מאופק יותר.

ואם עברנו כבר לנושא של יפי האדם נזכור, בנות, כי יש חיצוניות ויש פנימיות. כל נערה הנמצאת בחברה רוצה לעשות רושם, וכאן השאלה: במה מרשימים? ישנה בת הרוצה לעשות רושם ולשם כך היא מדברת גבוהה גבוהה מטיפה מוסר לאחרים ובאה בתביעות; אך ממי? — תמיד מהאחרים! היא לא באה לתבוע מעצמה כי כשאדם רק מתחיל להקדיש תשומת לב לעצמו ולמהותו הוא בדרך כלל קצת מנמיך את הטון... הוא יודע שכאן הוא אינו כל כך בסדר, ושם עוד צריך לתקן משהו, וכו'. לעומתו מי שרוצה לעשות רושם על האחרים, רואה את עצמו בדרך כלל כבסדר ותביעותיו מכוונות תמיד אל אחרים.

תחשוב כל אחת איך היא בחברה שלה והאם קיימת מתיחות בינה ובין חברותיה, ותשתדל להסיק מכך מסקנות.

אתן יודעות כי בכל חברה ישנן בנות אהובות ורצויות, וישנן כאלה שהן נדחות. מה שקובע בדרך כלל איננו אף יפה, ואפילו לא שמלה יפה; מה שקובע לרוב זהו מכלול היחסים, ואיך בת זאת מתנהגת בין חברותיה. בת המרוכזת בתוך תוכה וחושבת תמיד רק על עצמה ועל בעיותיה, איננה מסוגלת לחשוב על האחרות ואיך לעזור להן. היא תמיד חושבת על מה שחסר לה וכיצד לפעול כך שאחרים ידאגו לה.

“כמים הפנים לפנים”

בעלת אופי נוח תרגיש בעפרון החסר לחברתה עוד לפני שחברתה תבקש ממנה, וזה רק סימפטום, ביטוי להתנהגותה לאורך כל הדרך. בכל

מקרה ומקרה תחשוב על השניה, לדאוג לה ולהעניק לה. אם תראה את חברתה עצובה תשאל אותה לסיבת מצב־רוחה, כדי שתוכל לעזור לה.

ולכן אם ישנה בת, המרגישה שהחברה איננה נוהגת אתה בסדר, אין מתיחסים אליה ואין מתעניינים בה, חנסה לעשות את חשבון עולמה: מה עליה לעשות כדי להיות טובה יותר כלפי האחרים? עליה לחשוב פחות על עצמה ויותר על חברותיה: להעניק, לעזור, ואז תראה פתאום כי כל האוירה מסביבה משתנה. החברה האחת מחייכת אליה יותר יפה וגם השניה "שמה" עליה, וכולם עוזרים לה יותר. אם אדם שרוי במצב־רוח טוב הוא מקריץ סביבו אוירה נעימה ונעים להיות בחברתו, אך אם אדם "חמוץ", באופן טבעי מתרחק ממנו כל אחד כמטחור קשת.

אל תחשובנה שמצב־רוח הוא דבר מקודש. גם אם מרגישים לא בנוח וכאילו מצב הרוח מנסה להשתלט (וזה טבעי בגיל ההתכרות), יש להשתדל לא להתעמק בו ולא לחטט בו, כי אם להיפך: לברוח מפניו, להתגבר עליו, ללכת לחברה, ואז — לרוב — מצב הרוח הרע עובר כלא־היה.

באחת המחלקות לפסיכולוגיה ערכו סימפוזיון: מה משפיע על מה? האם כשאדם מחייך יש לו מצב רוח טוב, או כשיש לו מצב רוח טוב הוא מחייך?

תנסה נא הבת המרגישה את עצמה "מצוורחת" לנסות לחייך, כאילו באופן חיצוני, כאילו היא מרפה את השריר בפנים ופתאום היא תרגיש קצת פחות מתוחה. כי באותה שעה גם השרירים בכל הגוף מתרפים ואין אנחנו יודעים עדין איך זה משפיע על מצב הרוח. אך עובדה היא שזה משפיע, ושגם הצחוק הוא בריא ומרענן.

נקבל ככלל, כי בשעת מצב־רוח גרוע כדאי לנסות לחייך. נחייך לעצמנו על החיוך עצמו ועל גורמיו ואז נהיה מסוגלות, ביתר קלות, להכנס לחברה ולהקלט בתוכה. נחשוב פחות על הבעיות הפרטיות שלנו ונקיף בתוך מסגרת ההתענינות שלנו את המשפחה, את חברותינו ואת צרכיהן. אם תעשינה כך תראה, פתאום, כל אחת מכן שהיא תרגיש את האוירה כאוירה נעימה יותר ותראה את עצמה שייכת יותר לציבור ומאושרת יותר.

מכתב לבוגר תיכון-דתי

לפני ארבע שנים באת לבית-הספר כנער בן 14, והנך יוצא כבחור בן 18. ארבע שנים... כשסוקרים אותן אחורנית הרי הן נראות כחלום שגז: היו ואינן; אולם כשפורטים אותן לשמונה מאות ימים (כמאתיים ימי לימוד, בממוצע, לשנה) וכל יום מורכב משעות, שעות רבות של לימוד, שעות של פעילות חברתית ועוד שעות רבות של התמודדות עם עצמך: לנהוג כך או אחרת, לנהוג כפי "שמתחשק לי" או לשלוט ב"מתחשק לי", לנהוג בהתאם "לחברה שלי", או בהתאם לרצוי ולמקובל בחברת המבוגרים אם חוזרים וסוקרים אחורה את השעות והרגעים, מתברר שזאת היתה תקופה של עשייה, תקופה של יצירה, תקופה שיצרת את עצמך.

בגיל מבוגר יותר אדם נוהג מתוך שיגרה ואילו בגיל העשרה, כשדרכו של האדם עדיין איננה ברורה לפניו, כשהברור והספק עדיין מעורבים ומבולבלים יחד, יש ערך כפול ומכופל למסגרת חברתית, לאוירה הכללית, להתמודדות הנפשית והשכלית בשאלה: "מהי הדרך בה אבחר?"

אם אכן החלטת, ואכן בחרת בדרך מסויימת, הרי היא משמשת בסיס ושלב לכל המשך דרכך. כי כל פעולה שעשית משאירה את החותמת שלה בעמקי נפשך לטוב או חס וחלילה לרע. בפעם השניה, כשאתה נתקל באותה בעיה, מתחת לסף ההכרה אתה כבר נזכר במעשה שעשית והנך שוקל כבר פחות, מתלבט כבר פחות. הכיוון כבר כאילו הוכרע וצריך לבוא ועזוע חזק יותר בעתיד, כדי שינער אותך מהשיגרה שקבעת לעצמך.

לכן כה חשוב שזכית, בתקופה זו בחייך, לחיות במסגרת מחנכת שחייבה אותך להתחשב בזולת ולקבל על עצמך תפקידים כאחד מהציבור, דבר שיעזור לך, בעתיד, להתנהג נכון כאזרח של הקהילה הרחבה יותר.

משנה חשיבות היא, שזכית להתחנך במסגרת דתית. לפעמים קשה לקבל עול תורה ומצוות, שהוא באמת עול, משא כבוד ומכביד. אבל בזכות חינוך למצוות בכל שטח שהוא בין אם זה מצות נטילת ידים וברכה לפני האוכל, ובין אם זה כבוד הורים ומורים למדת לשלוט ביצר הראשוני שלך ולהיענות לציווי מגבוה, של הקב"ה. למדת להכניס את היצר במסגרת של רצון ולהגביל את התשוקה הראשונית לפעול ללא מעצור, לדבר ללא דסן. כל פעולה מועברת דרך השיקול, דרך המחשבה, ועל ידי זה למדת להיות אדם השולט ביצרו, לעומת זה שיצרו שולט בו. "אל תקרא חרות אלא חרות". רק האדם העוסק בתורה ובמצוות, הוא משוחרר מלהיות עבד ליצר.

לקראת גיוס

עם התבגרוך מחר, לכשתכנס למסגרת צבאית, תדע בע"ה להשתלב מצד אחד ביתר קלות במסגרת ולקבל עליך עול של משטר צבאי, אך מצד שני כשתמצא אורה של התפרקות אחרי שעות הפעילות הרשמית תדע להתרחק ממנה.

כימי מבחן כדאי לזכור שהחינוך שקיבלת, חינוך לתורה ומצוות, חינוך להנחת תפילין יום-יום ותפילה, חינוך למצוות בין אדם לחברו ולשליטה עצמית כל זה ישמור על צלם אלקים שבקרבך. על "מותר האדם". לכשיראו חבריך את הקפדתך במצוות ואת נכונותך להתמיד בקיומן, יעורר הדבר אצלם יחס של כבוד אליך. הם יכירו בכך שאתה עולה עליהם, בשטחים רבים.

קשה היא שעת המבחן הראשונה כשאתה חדש בצבא ורוצה מהר להרגיש "כמו כולם" כאשר לכולם "מותר" עוד לישון כשאתה מקדים לקום לתפילה, ולכולם "מותר" להתפרק בעוד אתה יושב רציני בצד. אך אם לא תתבטל בפני המלעיגים, הבאים בשם הקל והזול, אם תמשיך כדרכך, אז בע"ה גם שנות הצבא ישמשו לך לא רק שעת-מבחן לעומק אישיותך שבנית אלא גם תקופה של חיזוק אישיותך. אז תגמור את הצבא יותר מתוזק ויותר מחוסן מבחינה דתית ואישית, לקראת השלבים הנוספים הבאים לקראתך בחיך.

תפקידו של בית-הספר

את תפקיד בית-הספר בחינוך לחיי משפחה אני רואה בשני מישורים עיקריים:

א. הבלטת הצורך היסודי של האדם במסגרת משפחתית יציבה במשך כל חייו, מסגרת בה יוכל לגדול ולהתפתח בצורה בריאה מבחינה גופנית ונפשית כאחד ולהרגיש, לאורך ימים, "שייך" ורצוי. רק במסגרת כזאת יוכל האדם למצוא את סיפוקיו הנפשיים והגופניים בלגיטימיות ובשלווה, ולהגשים את ייעודו החברתי-לאומי כממשיך שרשרת הדורות.

ב. התמודדות עם הגישה המתירנית, הרווחת ברחוב, הרואה את ה"כאן ועכשיו" בלבד. האדם מצטייר לנגד עיניה כיצור המורכב מבשר, דם ובלוטות בלבד, ושהמניעים העיקריים שלו הם היצרים ורדיפת ההנאה. גישה זו מבליטה את ההווה וההנאות הקשורות בו ואיננה מתייחסת, כמעט, להשלכות בעתיד.

מאחר שהקמת המשפחה היא יעד חשוב המוצב בפני המתבגר, יש להכשירו למסגרת יציבה של חיי משפחה; יכולת תקשורת עם הזולת, שיתוף פעולה חברתי, התחשבות בזולת וכיוצא באלה, הם התורמים ליציבות התא המשפחתי ולתפקודו היעיל.

דברים שנאמרו בכנס מחנכים על החינוך לחיי משפחה בחמ"ד

כד בכד עם ההסבר הפיסיולוגי של המחזור או הקרי, חשוב להדגיש כי יש לשמוח בתופעות אלה, המעידות על כך שהגוף מתכשר לקראת התפקיד החשוב של אבהות או אימהות בעתיד במסגרת המשפחה.

הצעה לתכנית לימודים*

בכיתות ט"י מן הראוי לבסס את היסודות הערכיים, כגון:

א. מהות האדם.

היות האדם אישיות מורכבת מגוף ונפש גם יחד, שצרכיו הנפשיים חשובים לא פחות מהגופניים, והנפש הבריאה או ח"ו המעורערת היא המכוונת את הליכותיו של האדם.

ב. ההתפתחות בגיל ההתבגרות.

1) ראיית גיל ההתבגרות כשלב בחיי האדם, הבנוי על היסודות הפיסיים, נפשיים וחברתיים של התקופה שקדמה לו, והמשמש בסיס לתקופת הבגרות.

2) הסבר ההתפתחות הגופנית והמינית.

3) בענין ההתפתחות הנפשית יש להדגיש גורמים המשפיעים על התפתחותו הרגשית של המתבגר: תחושת ביטחון או תחושות של קיפוח ונחיתות, יצירת קשרים חברתיים, יכולת ריכוז, יצירת הנעה ללימודים, נטייה למצבי-רוח, חתירה לפיצוי ולסיפוק מידיים וכדומה.

רגישות היתר של המתבגר וחיפושו אחר ה"אני" שלו, מחריפים את הבעיות הקיימות; חיפוש "חבר" קבוע לשם חיזוק התדמית העצמית של המתבגר הוא פתרון קל לבעיית חוסר הביטחון העצמי שלו.

יש להסביר למתבגר דרכים נוספות לחיזוק התדמית העצמית שלו, כמו: שאיפה להישגים בתחום הלימודי, פעילות של מעשים טובים ועזרה לזולת.

*כל הנושאים נידונים ביתר הרחבה בפרקיו הראשונים של ספר זה.

ג. במישור החברתי יש להדגיש את בעיות היחסים שבין הורים ומתבגרים, את עקרונות חברת-השווים וכן את "פסיכולוגיית העדר" והשפעתה על הלבוש, על התנהגות, על הדיבור ועל הנימוסים.

ד. הפרט, המשפחה והחברה.

במסגרת זו נידונה חשיבותה של המשפחה לפרט, לחברה, ללאום ומבחינת הדת, ומקומה של התקשורת הבין-אישית המבססת את הרגשת השייכות והביטחון של המתבגר, בעוד שהעזרה יוצרת הרגשת בדידות ואומללות.

התקשורת הבין-אישית לגווניה השונים: מילולית, מעשית, מינית, דרכי התייחסות, וכו'.

התקשורת בגיל הרך והשפעתה על ההתפתחות הנפשית, האינטלקטואלית ולפעמים הפיסית של התינוק.

התקשורת בגיל ביה"ס - חברת הילדים.

התקשורת בגיל ההתבגרות - חברת השווים, "פסיכולוגיית העדר".

יחסי פתיחות או ניכור והשלכותיהם על חיי המשפחה.

המשפחה כתא חברתי ולאומי.

ה. תקופת ההתבגרות הממושכת.

תקופת הלימודים הארוכה, השרות הצבאי המתמשך ובעיות של עצמאות כלכלית האריכו בימינו את תקופת ההתבגרות והגדילו את הפער בין הבשלות הביולוגית והבגרות האינטלקטואלית לבין הבשלות הנפשית והבשלות החברתית-הכלכלית.

על-ידי שאילת שאלות מנחות מגיעים על-פי רוב התלמידים בעצמם למושג של בגרות נפשית, בגרות הבאה לידי ביטוי בנשיאה בעול, בשליטה עצמית, בגילוי מסירות, בנטילת אחריות, במחן עצמאות, בכושר שיפוט, בהסקת מסקנות וכיוצא באלה (אלו הן הגדרות של המתבגרים עצמם).

באמצעות "משחקי תפקידים" מומחשים ומובנים יותר הניגודים בין ההורים למתבגרים וההבדלים בין ההתבגרות הנפשית של הבנים לעומת זאת של הבנות, המקדימות להתבגר.

בכיתה י"א אפשר לעסוק בבעיות מעשיות:

א. הבת המתבגרת בעולם המודרני.

נידונה התמודדות עם הגישה של טיפוח האדם כיצור "סקסי", בעיקר, לעומת הדגשת היסוד האנושי-אישי.

נידון בהרחבה גם מוסד החברות.

ב. התאהבות ואהבה.

בניתוח ההבדלים בין אהבת נעורים לאהבה בוגרת יש להבין שדחיית גיל הנישואין בשל הטעמים שנזכרו לעיל יוצרת לחצים מיניים אצל המתבגרים, הכנים במיוחד;

יש לאבחן מהם המניעים לחברות וללחצים המופעלים לקיום יחסי-מין;

יש להביא לידי מודעות-יתר מהן השלכותיהם של יחסים אלה, שהם במקרים רבים שטחיים, ארעיים, גופניים בלבד ומשוללי כל אחריות לגבי התוצאות.

עצם המודעות לרגישותו של הנושא חשוב ומועיל.

ג. בחירת בן/בת זוג:

יש להדגיש את ההבדל בין התאהבות לאהבה. את המניעים השונים להתאהבות, והשלכותיה של בחירת בן-זוג על יסוד ההתאהבות בלבד, כלי היכולת לשקול את מידת ההתאמה הנפשית-חברתית של בני הזוג.

התמודדות עם המתירנות, "אהבה חפשית" ו"נישואי-נסיון".

ד. הקמת המשפחה ומהות הנישואין:

אירוסין ונישואין; משך תקופת האירוסין; התנהגות בני-הזוג בתקופת האירוסין.

בכיתה י"ב יש לדון בנושאי המשפחה:

א. המשפחה המודרנית ובעיותיה:

חובות וחכונות, תפקידי הבעל והאשה, השווה והשונה ביניהם, חלוקת

הכנסות, סמכות ושוויון, עבודת האישה, יילודה, חינוך הילדים, הזוג הצעיר וההורים, ההבדלים בין המשפחה השמרנית למשפחה המודרנית.

המגמה היא להרחיב את טווח הראייה לגבי מוסד הנישואין מעבר לראייה המצומצמת של אהבה בין בני הזוג בלבד.

גם כאן ממחישים "משחקי תפקידים" את הגישות השונות ומציעים דרכי פתרון שונות לקונפליקטים במשפחה.

ב. הבית היהודי:

1. משמעות שלושת המרכיבים של טכס הנישואין: כתובה, עדים, חופה.

2. שבע הברכות שמוצאים בהן ביטוי לשלושה מישורים:

1. מימד הקדושה והרוממות: "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על העריות, ואסר לנו את הארוסות, והתיר לנו את הנשואות לנו על-ידי חופה וקידושין".

2. המימד הלאומי: "שוש תשיש ותגל העקרה בקיבוץ בניה לתוכה בשמחה... משמח ציון בבניה".

3. המימד האישי-הפרטי: "ברוך אתה ד' אלקינו מלך העולם; אשר ברא ששון ושמחה, חתן וכלה... אהבה ואחוה ושלוש ורעות... ברוך אתה ד' משמח החתן עם הכלה".

3. קדושת הנישואין:

קדושת הנישואין מתבטאת בהעלאת יסוד האישות כערך מרומם ומקודש.

1. המין — כוח הורס או בונה.

2. המין כבונה ומלכד במסגרת המשפחה.

3. השילוב והאיזון בין כוחות הגוף לכוחות הנפש.

4. טהרת המשפחה מקדשת, מרוממת ומאזנת.

תשובות לשאלות בנושא "חברה מעורבת"

1. מה יחס ההלכה לחברה מעורבת, ובאיזה גיל יש להתחיל בה?

האם מותרת הפעילות בתנועת "בני-עקיבא"?

דעת ההלכה ברורה: יש צורך במרחק בין המינים, אם לא לצורך נישואים. אמנם בימינו יש טוענים, כי יתכן שמרחק בין המינים יוצר הרגשה "לא-נורמלית" של מתח כאשר בני נוער שאינם רגילים בחברה מעורבת נפגשים עם בני המין השני, ורק החברה המעורבת יוצרת את ההרגשה הטבעית בין שני המינים.

למעשה, ההלכה איננה באה לידי מבחנה הממשי במציאות הקיימת. בכל משפחה ישנם רק 2-3 ילדים שלפעמים הם בני מין אחד ואז, אם לומדים בבתי ספר נפרדים, אין שום מגע בין המינים. אבל, אילו גדלו בבית 6-8 ילדים כי אז היה, לפי תורת הסיכויים, מספר ילדים גדול יותר מכל מין והיו נמצאים יחד הכנים וחבריהם, או בני וכנות דוד, שאז היתה נוצרת חברת ילדים מעורבת במשפחה וכל ההרגשה האי-נורמלית של "מתח" לא היתה קיימת. במקרה כזה לא היה קיים מצב בו בת מעולם לא נפגשה עם בן או להיפך. כל בת היתה נפגשת עם בן-דוד שלה ובן הדוד היה נפגש עם בת-דודו וכבר בגיל צעיר הם היו נמצאים, באופן טבעי, ב"חברה מעורבת".

ברור, שבה במידה שישנו מרחק גדול יותר בין המינים, קיימת פחות סכנה של התדרדרות.

אנחנו רואים את עניין החברה המעורבת לא כדבר רצוי מלכתחילה אלא כדבר שבדיעבד. אילמלא קמה תנועת בני עקיבא היתה קיימת רק חברת הנוער המעורבת הכללית, ויתכן שחלק ניכר מאלה הנמצאים עכשיו בבני-עקיבא היו נמצאים בחברה המעורבת הכללית על כל המשתמע מכך.

תנועת בני עקיבא נוצרה על-מנת להאבק נגד החברה המעורבת שיש בה דברים שליליים נוספים כגון אי-קיום מצוות, יחס קליל יותר בשטח שבינו לבינה, וכד'.

מה שקורה עכשיו זה שהנוער הנמצא בבני-עקיבא, רואה את המציאות הזאת כמציאות של מלכתחילה, והוא המס שאנחנו משלמים לחברה המעורבת בה אנו חיים.

חיו של נער בימינו, בחברה המעורבת, הם הרבה יותר קשים מאלה של בחור בדור הקודם או של בחור הלומד, כיום, בישיבת פוניבז'.

נער כזה צריך לעמוד במבחנים יום-יום, להאבק עם עצמו ולהשתדל להיות בסדר. יתכן שבסופו של דבר בחור טוב יצא מחוסן יותר מאשר מישהו אחר, אבל אם נשאלה השאלה מתי להתחיל בחברה מעורבת, הרי תשובתי היא: מלכתחילה רצוי לדחות זאת עד לגיל הנחשב כגיל מתאים לנישואין.

בת הניגשת מתוך הכרה ברורה שדרך ההלכה היא הדרך הנכונה, ויודעת שנישואין זה דבר רציני המחייב הכנה והסתגלות והשקעה של הרבה רצון טוב, היא בלי שום ספק תצליח בחיי נישואיה יותר מאשר זאת שהיו לה כבר כמה חברים.

אין הכרח להתחיל בקשר מוקדם עם בנים אך אם, במקרה, נמצאים במצב של לית-ברירה בתוך-תוכה של חברה מעורבת כי אז כל בת, לפי מצבה, תשתדל להתקרב לאידיאל של ההלכה.

האידיאל של ההלכה נמצא אי-שם למעלה, בעוד העולם המודרני התדרדר מטה מטה. כל בת החיה בחברה מעורבת נמצאת אי-שם באמצע הקו המתבר בין השנים והיא צריכה להשתדל תמיד לחתור כלפי מעלה, ולפי היכולת שלה — לנסות להתקרב לאידיאל.

2. מדוע מעמידים את הבנים כמתעניינים במין בלבד?

אני מודה על השאלה. כשמדברים באופן כוללני לוקחים תמיד את הדוגמאות הקיצוניות, כי זה מבליט יותר את הבעיה.

מיניותו של כל אדם היא צרוף של חוויות, גישות, ערכים שהתחנך עליהם, נסיונות... וגם הורמונים.

הפעילות ההורמונלית אצל בנים בגיל ההתבגרות, עד לגיל 20, היא מאוד אינטנסיבית ולכן ההתעוררות והסקרנות המינית מרובה אצלם יותר. פעילות זו מתאזנת, מוגברת או מוחלשת בהתאם ליסודות הנפשיים ובהתאם לערכים.

אני מבקשת לשים לב שאני מדברת על בנים, ולא על גברים. בנים הם מתבגרים צעירים יותר או פחות ולא גברים מבוגרים, אשר יש לשער כי הבשלות הנפשית כבר קיימת אצלם וכי גישתם רצינית יותר ושקולה יותר. הבשלות הנפשית של הבן באה יותר מאוחר מזאת של הבת. הרכה פעמים הוא מתבגר רק בצבא. עובדה היא שעם הגיל, אולי בגלל זה שהבחורים המבוגרים עסוקים יותר בכל מיני עיסוקים מעשיים או רוחניים שמעבירים את המרץ של הליבידו לאפיקים אחרים, פרודוקטיביים יותר – עובדה היא שהגבר הכשל, כשהוא חושב על נישואין, מחפש את האשה המשלימה אותו ומתאימה לו גם מבחינה רוחנית-נפשית-חברתית.

3. האם קיימת אהבה גם בגיל צעיר?

כשבני נוער נמצאים בחברה מעורבת, ומבלים הרבה זמן יחדיו, מתפתחים יחסי חיבה ומשיכה בין בנים לבנות והם מרגישים עצמם "מאוהבים". המייחד את אהבת הנעורים היא ההתרגשות הרבה, ההתלהבות, אי השקט הנפשי, חלומות, הזיות ובסך הכל מידה מרובה, פחות או יותר, של "יציאה מן המסלול השגרתי".

לפעמים מאוהבות בנות ככוכבי קולנוע או בזמרים, שהן מעריצות אותם. זהו בעיניהן אביר החלומות, אך אין זאת אהבת אמת. יש לפעמים שבנים ובנות רציניים מצליחים, בגיל צעיר, למצוא את המזיגה גם של האהבה, גם של החיבה, גם של המשיכה ההדדית. אם זה כך, היסוד הראשון למבחן הוא אם הם רוצים באמת להמשיך בכך לתמיד ואם הם רוצים שידידות זאת תתמיד לנצח. אם באותה שעה עצמה הם חושכים שזה רק זמני, ושזוהי "רק חברות", הרי זה מוכיח כי אין הם רואים ידידות זאת כרצינית מספיק.

בתנועת בני-עקיבא היו הרבה זוגות כאלה, שהקימו אחר-כך בתים לתפארת. בימינו, בגלל הבעיות הכלכליות הקשורות בהקמת משפחה, חשוב גם כאיזו מידה יהיו הוריהם של בני הזוג מסוגלים לעזור להם בסידור ראשון לכשירצו, בגיל צעיר יחסית, להתחתן.

בכל אופן, קנה המידה להחלטה הוא: כאיזו מידה הבן באמת מחשב את הבת כאישיות, ובאיזו מידה הוא שואף לחברתה גם כשאין ביניהם מגע גופני.

4. איך לנהוג כשבת נמצאת בסביבה חילונית לגמרי? האם עליה לוותר על חיי חברה?

כל בת דתית החיה בחברה מודרנית, עצם הסביבה מהווה לגביה בעיה. על אחת כמה וכמה כשהבת נמצאת בחברה חילונית לגמרי, שם היא נראית יוצאת דופן ומוזרה בתלבושתה ובהתנהגותה ומתייחסים אליה כאילו נתקפה, חלילה, על ידי איזה "חידק" דתי מסוכן ויש לרחם עליה בשל כך. במקרה כזה רק הכרה ברורה שלה בנכונות דרכה, יכולה לתת לה את הכוח להסתכל בסביבה שלה מתוך הרגשה, שציבור זה לא זכה להכיר ולדעת את אשר היא זכתה להכיר והיא זאת שמייצגת עבורם את עם ישראל בעבר ובעתיד.

הסתכלות זו מסוגלת להעניק לה את הכוחות לעמוד נגד הזרם ולחיות את חייה היא, אולם מאחר שתנאי-חיים אלה הם קשים, רצוי לנסות ולחפש מסגרת שונה: אולי יש באפשרותה ללמוד מקצוע, לעבור לגור במקום אחר או לחפש עבודה במקום דתי; אולי הפתרון הוא להצטרף לאיזה גרעין התיישבות או התנחלות, שיאפשר לה לחיות בחברה דתית, בה עולמה הדתי והחברתי יצטרפו ויהיה לה גם סיכוי להכיר חבר מתאים.

חיי המשפחה עם אדם דתי שונים כל כך מן החיים עם אדם חילוני, שכדאי להקריב תקופה מסויימת של חיי חברה בהווה, כדי לחפש אחר בן-זוג דתי; שהרי הנישואין, כשהם מצליחים, הריהם נמשכים בהצלחה לאורך כל החיים.

5. איך לנהוג כשיש הבדלי רמות בדתיות: כשהבן חרדי יותר מן הבת, או להיפך, כשהבן דתי פחות?

ישנו מגוון גדול בשטח הדתי. הדבר תלוי, בנוסף על מידת קיום

המצוות, גם בעומק ההרגשה הדתית, במספר שנות הלימוד שהבחור למד, ברקע הבית וכו'. במקרה של פער ברמת הדתיות, חשוב מאוד לבחון מה אופיו של המועמד. האם הוא טיפוס נוח, או עקשן ונוקשה? אם המועמד הוא טיפוס נוח, וגם הבת היא טיפוס נוח, קיימת אפשרות של פשרה וכל אחד משתדל ללכת לקראת השני. אך אם אחד משני בני הזוג הוא טיפוס קשה, בלתי מתפשר, קיימת סכנה של מתח בחיי המשפחה בגלל השוני בגישה הדתית.

6. בנות רבות, שיש להן חברים, נוהגות במגע ידיים ונראה להן שחוסר המגע, בימי הנידה והטהרה אחרי הנישואין, הוא דבר שכאילו לא יתכן לעמוד בו. האמנם?

יש הבדל גדול מאוד בין חומרת איסור המגע לפני הנישואין לאיסור שאחרי הנישואין. העובר על דיני נידה חייב בכרת, שהוא העונש החמור ביותר.

אחרי הנישואין הרבה יותר קל לעמוד במבחן מאשר לפני כן, ועובדה היא שאם הכלה נידה, ההלכה פוסקת שאסור לה להתייחד עם חתנה אחרי כלולותיה ולפי הדין תינוק ישן בחדרם, ואילו לכל אורך החיים מותר לבעל להתייחד עם אשתו הנידה. כלומר, ההלכה קובעת שהשליטה העצמית הרבה יותר קלה אחרי החתונה, אחרי שחיים כבר חיי אישות, מאשר לפני החתונה, כטרם חיו חיי אישות.

בהזדמנות זאת יש לציין שישנם רבים – בוגרי ישיבות הסדר וישיבות גבוהות – שמכיון שהכרתם מבוססת יותר, והקפדתם במצוות גדולה יותר, אין הם נוגעים בכלה המאורסת להם כלל וכלל לפני הנישואין. כך מעמיקה ביניהם הרגשת הקשר הנפשי ונוצרת גם הרגשת סיפוק של טהרה וקדושה. אך גם מי שאינו זוכה להגיע למדרגה זו אל ילמד גזירה שווה ואל יחשוש שאם לפני הנישואין הוא לא הצליח לעמוד במבחן, הוא לא יצליח בזה אחר-כך.

7. מדוע אוסרת ההלכה נתינת יד לחבר רציני?

גם הושטת יד לבעל אסורה על-פי ההלכה כאשר האשה נידה, ומאותה סיבה אסור המגע עם חבר רציני.

כל בת נחשבת כנידה, שהרי מעולם לא טבלה במקווה, ולכן היא אסורה במגע.

8. ומדוע אסור לבת לטבול בימי נעוריה?

מחשבת ההלכה קבעה כאן סייגים גם להלכה עצמה. מלכתחילה באמת נהגו גם הבנות לטבול, אך כשראו שקיימת סכנה כי היחסים בין שני המינים יתדרדרו בשל כך, קבעו חז"ל כי בת שאינה נשואה איננה רשאית לטבול, וממילא אינה יכולה לבוא במגע גופני כלשהו עם בחור. כך מנעו את הסכנה העיקרית של קיום יחסים בין שני המינים ללא נישואין כשרים.

9. איך להגיב אם בחברה מעורבת נוגע בכך חבר מתוך יחס חברי?

השתתפות בחברה מעורבת מעמידה את הבת במבחן חמור של צניעות. כאשר בת נמצאת בבית היא יוצאת לפעמים עם חבר שהיא חושבת עליו ושהיא מוצאת בו ענין, ואם לא — היא איננה יוצאת. ואילו בת הנמצאת בחברה מעורבת — אם היא נוהגת ב"חומרות" היא נראית אולי יוצאת דופן במקצת. אמנם, יש לשער שהבחורים הרציניים יתייחסו אליה בכבוד, אולם הבחורים ה"קלים" יותר עלולים ללעוג לה קצת. בכל זאת, בה במידה שהיא תמשיך בדרכה יבינו הם שעליהם לחפש להם "קרבות" אחרים.

במקרה שבחור נוגע בכך באופן חברי — אם הוא שם, למשל, את ידו על כתפך וכדומה, רצוי שתגידי לו בפשטות ובטון ידידותי: "שמע נא, א, אני שייכת לאלו שאינן רוצות שייגעו בהן". הוא, בדרך כלל, יענה: "סליחה, לא התכוונתי בכלל, זה סתם ככה". ואז את יכולה לענות: "אני יודעת! אני מתכוונת לומר, שלא יגעו בי גם כשזה סתם ככה", וכדאי שתחייכי בפשטות ובסבר פנים יפות.

10. האם אין חשיבות בהתחברות עם בחורים חילוניים, כדי לקרב אותם

לדת?

כל זמן שהיחסים הם במסגרת ויכוחים אידיאולוגיים — ניחא. אך חברות, ויחסים נפשיים קרובים יותר העלולים להתפתח כתוצאה מהקירבה — לא. אם בן רוצה לקרב בחור חילוני ולהזמין אותו הביתה, בבקשה! אך כאשר בת עושה את עבודת הקירוב הזו הדבר כבר קצת מסוכן, כי אין לדעת איך עלולים העניינים להתפתח.

לא אתפלא אם בחור חילוני רציני יימצא דווקא בבחורה דתית, בעלת ערכים, עניין יותר מאשר בבחורה חילונית סתם. אולם מבחינת הבת הדתית יש בזה משום סיכון. הסיכוי הוא שחיי המשפחה עם בחור דתי, יכולים להיות יותר שלמים ופחות בעייתיים.

11. איך אפשר להישאר יוצאת דופן? הרי גם כשבאים לחברה המתקראת "דתית", אחרי ההרצאות מתחילים לפעמים הריקודים המשותפים שאני מתנגדת להם.

גם כשבאים למועדון דתי פעם, פעמיים ושלוש, ורואים את הריקודים המשותפים, אין הכרח להיסחף עם הזרם.

ראשית כל, יש להצטער שגם החוגים שלנו הגיעו למצב כזה, שבו רק בעזרת ריקודים משותפים אפשר לרכז חברה. הדבר מעיד עד כמה הושפעה החברה שלנו מן הזרם הכללי.

ולעצם העניין: בשעה שנמצאים במקום שהריקוד הוא המרכז, הבחור שיבחר לו בחורה לרקוד אתה יבחר תמיד בבחורה שהיא בעיניו היפה ביותר והמושכת ביותר, והמגע שלו אתה יהיה ראשית כל המגע הפיסי. ברור, שאין זאת הגישה הכריאה ביותר כדי לחפש בן-זוג. כי כשם שהוא בוחר בבחורה היפה ביותר, כן הבת שמחה לרקוד עם הבחור "הנחמד" ביותר מבחינה חיצונית, כלומר: גברי, יפה, יודע לרקוד יפה, לחייך יפה, להיות "מסמר" החברה, "חברה'מן". כל זה אינו מהווה סימן, שבחור כזה עתיד להיות הבעל הטוב ביותר.

יתכן מאוד, שמגיע לשם גם בחור רציני, המקווה למצוא לו בת זוג. ואולי במקרה אותו בחור רציני "מסכן" ישים לב לכך, שישנה שם באיזו פינה בחורה סימפטית, שבניגוד לכולן איננה רוקדת ורק יושבת לה בצד "מסכנה". הוא יתחיל להקדיש לה תשומת לב, ואולי דווקא היא תמצא חן בעיניו.

גם דבר כזה יכול לקרות!

12. אם לא נתייחס לצד הדתי, מדוע "חברות" איננה טובה? במה היא מפריעה?

א. מאחר שחברות בימינו מתבססת, בחלקה הגדול, על קירבה בין המינים וגם על מגע-יד, היא עלולה לפגוע בצניעות.

ב. חברות בגיל הנעורים מצטיינת בתכונה מיוחדת של רגישות יתרה המוציאה את הנערה, ולפעמים גם את הנער בעל ההרגשה העמוקה יותר, מן המסלול השגרתי של לימוד, הרגלי אכילה וכו'. אפשר ללמוד על כך גם מן הביטויים המקובלים לגבי אהבה בגיל זה, כגון: "היא משתגעת אחריו". "הוא משתגע אחריה", "היא ממש יוצאת מהכלים" וכן הלאה.

ג. משהחברות מתפרקת ואחד מבני-הזוג מחליט על פירוד בעוד השני עדין מעוניין להמשיך בחברות, עלולים האכזבה והצער ליצור משבר וכל משבר מותיר "צלקת" בנשמה; אם לפני כן סבלו הבן או הבת מחוסר בטחון, הרי עתה מתערער הבטחון עוד יותר.

ד. בעתיד, כשהבת תחפש לה בן-זוג לנישואין, היא תחפש בו את אותן התכונות שחיבבה אצל חברה הראשון וזה, לפעמים, מכביד על הבחירה.

ה. נוסף על כך, במקרים רבים נדמה לבת בעתיד כי אין היא אוהבת את המועמד החדש לנישואין במידה מספקת, שכן היא מצפה להרגיש את אותן ההרגשות הסוערות שיחדו את אהבת-הנעורים שלה מבלי לדעת שעכשיו, בהתבגרה, יש ביחסה באופן טבעי הרבה יותר מן השיקול והאיזון ופחות מן הרגשנות האמוציונלית.

תוצאת החברות היא, איפוא, שבמקרה של תחלופה רכה ושל יחס שטחי לבני המין השני, יש לחשוש שגם בבחירת בן הזוג תהיה ההתייחסות שטחית, ומצד שני, אם הגישה לחברות היא עמוקה ורצינית, גם אז עלולות להיווצר בעיות (כפי שצינתי).

בין כך ובין כך, הנושא הוא בעייתי.

13. מהן המגבלות העיקריות שיש לשים לחבר?

שאלה זו היא קלה, אך גם קשה.

שאלה קלה אם מוכנים להסתכל ב"שולחן-ערוך" ולקבל בדיוק מה מותר לפיו ומה אסור. במקרה כזה המסר פשוט: אין לבוא במגע כלשהו עם חבר, לא מגע יד ועל אחת כמה וכמה לא נשיקה או ייחוד וכו' וכו'. מי שאיננה "מסתובבת" עם בחורים אלא נפגשת עם מישהו רק לצורך הנישואין ואז בוחנים שניהם בעיקר את יסודות האישיות ואת ציפיותיהם מהי המשפחה, לגביה אין הבעיה קיימת כלל: אם מוצאים היא והוא חן איש בעיני רעהו,

הרי הם מתחתנים בהקדם ואהבתם מתפתחת אחרי החתונה. דבר זה אינו קשה כלל בשעה ששניהם חיים באותו עולם של מושגים, ורכים רכים הנוהגים כך מצליחים, כ"ה, בדרכם.

הבעיה היא יותר של אותו ציבור החי בחברה מעורבת: בת אחת נמצאת בנח"ל, השניה לומדת באוניברסיטה, השלישית עובדת כפקידה וכו' וכו', וכל אחת נפגשת במסגרת בה היא נמצאת בבחורים אשר המושגים שלהם שונים בהחלט מאלה שציינתי.

אתן יודעות מהם גבולות המגע וכי בה במידה שהסייג יהיה קרוב יותר להלכה, הרי זה משובח. גם כשכבר מדובר בחבר שנראה לכן כמועמד רציני לנישואין — חייבים לקבוע גבולות, והללו נקבעים — ראשית כל — על ידכן, כי אתן הצריכות לעמוד על המגבלות שקבעתן לכן.

אמנם, יש לזכור שבימינו מושפעים הבנים מן האוירה ברחוב. בשביל בחור כזה נשיקה נחשבת בגבול המותר, חיבוק ברחוב נחשב כמותר, ועל הבת להיות נועזת מספיק כדי לומר את ה"לא".

בשעה שיודעים ששמירת מרחק היא הדבר הרצוי מאד וכי קיימות הגבלות, צריך לדבר על כך גלויות עם הבחור מתוך תקווה שהוא יבין זאת. בחור שבאמת, וברצינות, מתעניין בבחורה ומעריך את אישיותה, יקבל בסופו של דבר בהערכה את ההסתייגות של הבת. הוא יעריך אותה יותר בזכות צניעותה, יבטח בה יותר ויחליט כי בת כזאת ראוייה לתשומת לבו הרצינית. ואולם ישנם בחורים שכעבור כמה פגישות ירשו לעצמם יותר קשר ויותר מגע. הבחורה עלולה לחשוב שהנה הבחור מאוהב בה והיא עלולה כבר לפתוח את לבה לקראתו ולהיות מוכנה להתאהב בו, והנה דוקא דבר זה עלול לשלול מן הבת את קנה-המידה האובייקטיבי של מבחן האישיות: האמנם בחור זה הוא המתאים לה לשם הקמת המשפחה.

אין דבר השובח את לבה של בת יותר ממחמאה טובה, מלבבת ומשחדת — והבחורים יודעים זאת. גם הבת חייבת לדעת זאת ולא להתפעל! זהו פשוט תכסיס, אמצעי מקובל ונפוץ, ואם הבחור מציע חברות — רצוי לחכות קצת. יש להשתדל להתרחק ממגע כלשהו ולתת לעניין הנפשי ולשיקול השכלי לעשות את שלהם לפני שאתן נענות להצעת החברות. אפילו כשהוא מחייך אליכן הרשינה לעצמכן, ראשית כל, להיעצר רגע ולחשוב, פשוט לחשוב; לבחון אותו בתנאים שונים, במבחנים שונים.

וראשית כל – לשים לב איך הוא מתייחס אליכן בשעה שהיחסים הם יחסי חברות בלבד. מבחן זה יגלה את מידת העניין האמיתי שלו בכן, כאישיות ייחודית. נוסף על כך יש לשים לב איך הוא מדבר אל האחרים, איך הוא מתייחס לגדולים ממנו ולצעירים ממנו, ובאיזו מידה הוא דומה לתדמית של האישיות שבה אתן מעוניינות.

אל תנחנה לחיוך הראשון שלו, למחמאה הראשונה, "להמיס את הקרח" שלכן. יתכן מאוד שבאותו רגע המחמאה כנה, אך יתכן מאוד שאיננה עמוקה במידה מספקת וכי אין בה מיסוד ההתמדה וההמשכיות.

יתכן, שכתוצאה מיחס כזה תזכינה אולי ללעג מסויים, ואולי יחייכו עליכן כעל "צדיקות". אבל לא מן החיוכים אתן תבנינה, ומראש כדאי להשתרין הן נגד החיוכים והן נגד הלעג, כי לא הלועג על צניעותכן הוא שיעשה אתכן למאושרות. מאושרות תהיינה בזכות האחד והיחיד המוכן להעריך את אישיותכן, ושעולמו הרוחני קרוב לשלכן.

יש לזכור גם שאף על פי שהולכים עם חבר ויודעים שהקשר רציני ושהוא יסתיים בע"ה בנישואין, תנאי החיים שלנו אינם מאפשרים בדרך כלל שלמחרת הארוסין יתקיימו גם הנישואין. בתקופה זו יש להימנע מפגישות תכופות מדי וגם אז עוזרת השליטה העצמית לבני הזוג לנהוג על-פי ההלכה, עד לנישואין.

ולסיכום: מהן המגבלות העיקריות? – מינימום של קולות ומכסימום של חומרות, וכן ההימנעות ממפגשים תכופים מדי.

14. מה הבעיה ב"חברות" שלא למטרת נישואין, בגיל 18 ואילך?

כל אחת מכן חיה בחברה מעורבת. חלק מכן חברות בתנועת "בני עקיבא", שהיא חברת נוער מעורבת. יחסית נחשבים כל חברי תנועות הנוער כטובים פי כמה מנערי ה"דיסקוטקים", וחניכי "בני עקיבא" עולים על האחרים מבחינת דבקות בערכים, ואף על פי כן גם תנועת "בני עקיבא" מושפעת מתנועות הנוער הכלליות בעניין המעורבות בין המינים, דבר המשפיע גם על מהלך המחשבה של כל בת לעצמה.

משום כך נראה לבנות בגילכן שחברות היא דבר פשוט וטבעי, והבנות שאין להן עדיין חבר נראות לפעמים, בעיני עצמן, קצת מסכנות. לעומתן

בת ה"זוכה" בחבר מרגישה עצמה בוטחת יותר, ויתכן שגם מעמדה בחברת הבנות חזק יותר.

נערה הלומדת בתיכון עם פנימיה, כשהיא חוזרת בחופשות לסביבתה הקודמת היא מרגישה עצמה, לפעמים, שונה מעט מציבור חברותיה. גם אם השוני הזה נראה בעיניה חיובי, מצד שני היא אולי מקנאה בהן על הקלילות בה הן מתיחסות לבנים, וזה יוצר אצלה הרגשת תיסכול ואי-בטחון בדרכה.

תיסכול זה הוא זמני, עד שתגבש השקפת העולם שלך. ברגע שתדענה בבטחון כי דרכך היא הנכונה, הרי תיסכול זה יחלוף ותוכלנה, בראש מורם, לשחות נגד הזרם.

כדי שתוכלנה להבין את העימות בין החיים הדתיים לבין העולם החילוני המודרני, אני רוצה לתאר לפניכן את העולם הזה בהתפתחותו — כפי שהוא משתקף בעיתונות ובחיים. כאשר נראה לנגד עינינו למה מביאים החיים ה"מודרניים", ולמה גורמים יחסי חברות בלתי-מבוקרת ללא נישואין, נוכל — ביתר קלות — לומר לעצמנו "עצור" בתחילת הדרך ולקבוע לעצמנו את הסייגים שימנעו מאתנו להתקרב לעולם זה.

צריך לדעת כי ישנן דרגות שונות ב"חברות": ישנה ידידות אפלטונית, שאין בה מגע גופני, ישנה חברות עם מגע כלשהו, וישנה "חברות" שבה קשורים החברים ביחסי אישות מלאים. להקשר בין המינים ישנה תכונה, שהוא מתפתח והולך ובמשך הזמן, לאחר ששני בני הזוג נמצאים יחד זמן רב, נוצר רצון לבטא את הקירבה גם על-ידי קירבה פיזית. זאת הסיבה שהיהדות דורשת מרחק בין המינים כאמצעי-מנע, כדי למנוע יצירת קירבה ללא נישואין מקודשים.

אשר לעולם המודרני: קראתי בירחון "את" כמה כתבות של עיתונאיות מודרניות המדברות על צעירות בנות 22, 25, 27, אשר ה"אהבה החפשית" היא חלק מעולמן, ללא פרובלמטיקה נפשית, והנה מתברר, ומורגש יפה, שאין הן מאושרות בכך כלל. כיצד הגיעו לכך?

כבר מגיל הנעורים מעודדת החברה המעורבת קשרי רעות קרובים בין שני המינים, והאידיאולוגיה המתירנית-חילונית מתירה גם ביטוי פיסי ליחסי-החיבה המתפתחים: חיבוקים, נשיקות וכד'.

במשך הזמן מעוררים הגרויים המרובים את היצורים, ומאחר שאין

המתבגרים יכולים להתחתן ולהיכנס לעול של הקמת משפחה, נוצר מוסד של "חברות" עם זכויות יתר בשטח המיני ו"האהבה החפשית" הופכת לחלק מהנורמות המקובלות אצלם.

והנה, אותן הבחורות אינן מאושרות כלל וכלל ובה כמידה שגילן עולה — הולכת ההתלבטות הנפשית שלהן וגדלה.

בחורה האוהבת מישהו, וחיה אתו באותה שעה, נוהגת כך מאחר שהיא חושבת שאין לה זכות להתנות את אהבתה אליו בהתחייבויות ובנישואין. ואולם בינתיים היא מתקשרת אליו נפשית, ואם הקשר הזה נפסק (שהרי הבחור גם הוא חפשי לנפשו) ולרוב הבחור הוא הגורם לניתוק, עוברת הבחורה תקופת משבר, וחולפת לעתים תקופת די ממושכת עד שהיא מצליחה למצוא לה מישהו אחר, שהיא תהיה מסוגלת להתקשר אליו. ובינתיים הבחורה מתבגרת, חינה הולך ופוחת וסיכוייה למצוא מישהו למטרת נישואין קבועים, המספקים בטחון ואושר, הולך ופוחת. עם התבגרותה היא נהיית על-פי רוב בקורתית יותר, פחות רגשנית ויותר צינית ומאוכזבת מהחיים, ומשום כך סיכוייה להתקשר קשר בר-קיימא פוחתים והולכים.

אשר לבחור — הוא על פי רוב איננו עובר משבר נפשי, וכשהוא נפגש, כעבור תקופה מסויימת, עם מישהי אחרת — הוא מסוגל בקלות להתיידד אתה ולהתקשר אליה. בעצם, אין הבחור המודרני רואה את עצמו קשור לאיזו שהיא אחריות, בהקשר ל"חברות" איתה, הוא חופשי להפסיק כרצונו בכל זמן. הקשר בעיניו הוא יותר עניין של בילוי ונוחיות מאשר קשר נפשי עמוק יותר.

באחת הכתבות העתונאיות על עולם הגרושות חוזרות הגרושות על נימת העלבון שהן חשות, על שהגברים מתייחסים אליהן בזלזול ובכל הזדמנות מקרית כלשהי הם מציעים להן לבלות יחד. כולן מגיבות בזעם: "איך הם מעיזים לדבר אלינו ככה? באיזו פשטות הם מדברים אלינו, כאילו היינו נשים מהרחוב?" זה כואב להן, ואחת מגדירה את הדבר כך: "אני כבר לא מתלהבת מסקס חפשי בלי אהבה — — שאין בה התחשבות בזולת. שוב אינני מחפשת אנשים שיאהבוני ומשפט כדוגמת 'את מוצאת חן בעיני' שוב אינו מהווה לגבי מחמאה אם אינו מתלווה בשאלה: 'והאם אני מוצאת חן בעיניך'?"

ואמנם הפסיכולוג ד"ר סגל טוען: "בחור שאיננו מסוגל לאהוב את חברתו למענה היא וחושב רק על עצמו — איננו מסוגל להיות מאושר, כי נפשו לקויה; חסרים לו יסודות נפשיים, בשביל התקשרות עמוקה וממושכת".

כשאני חושבת על הבחורה המודרנית מסוג זה, זאת שיש לה "חבר" עימו איננה חושבת להינשא — אני, ראשית כל, מרחמת עליה; גם בשעה שהיא זוהרת באהבתה. באותה שעה היא מאושרת, מכיון שבאותה שעה יש לה האחד, אותו היא אוהבת. נראה לה שהיא גם נאהבת על ידו ונדמה לה, שכך ימשך המצב תמיד.

אולם יש חשש רציני שאולי בעוד זמן מה — אולי חודש, אולי שנה ואולי שנתיים — הוא יעזוב אותה ויתרחק ממנה. היא תשאף, גם אז, להיות אהובה ואוהבת. אבל האהבה תהיה ממנה והלאה. בכל זאת, כשאדם שבוי באושר של הרגע קשה לו להשתכנע כשאומרים לו: "לא כדאי לך היום לחיוך כך; תנאי חיך היום יכולים לגרום שמחר — ומחר זה יכול להמשך כלי סוף — תהיי אומללה?" ברגע של אושר אין האדם מסוגל לשקול, אולם אני, באותה שעה, כבר רואה את העתיד ואת המחר העגום, לאחר שהוא יעזוב אותה והיא תישאר לבד. אף אחד לא יוכל לבוא בטענות אל הבחור, כי מלכתחילה היתה זאת מסגרת חפשית שבה יכול כל אחד לנהוג כרצונו: ברצותו ממשיך וברצותו מפסיק בגלל איזו יפהפיה אחרת שנקלעת לדרכו.

לכן חשוב כל-כך כי תוכלנה לגבש מבעוד מועד את ההשקפה הנכונה, כדי שבשעה שתפגשנה עם הבחורה המודרנית — לא רק שלא תתבטלנה בפניה, "המאושרת" — כביכול — והלועגת לצניעות שלכן ממרום פסגת ה"אושר" שלה. אלא תדענה, כבר באותה שעה עצמה, להשתתף בצער המחר שלה. דענה בהכרה ברורה, שבחייה של בחורה מודרנית — שיסודותיהם הסקס וקרבת-היתר בין המינים — כבר טמון גרעין הבדידות ואומללות של מחר.

15. מהי "פורנוגרפיה"?

פורנוגרפיה מתבטאת בתמונות עירום של גברים ונשים או בספרות, סרטים או חפצים, שמטרתם גירוי היצרים.

בדרך כלל הפורנוגרפיה ממוסחרת ומעוניינת ביצירת מתח מיני כדי להימכר טוב יותר. לרוב היא גסה ופוימיטיבית ולפעמים אף אלימה, כי לעתים קרובות היא משרתת דמיון חולני ואף מעוות.

בכל מקרה, אין היא מייצגת את שהיא אמורה לייצג: את "האהבה".

16. מדוע מתנגדת הרבנות לגיוס בנות לצה"ל?

נראה לי, שהנימוק העיקרי הוא כי האווירה הצבאית איננה אווירה מתאימה לבת. בצבא קיים, בדרך כלל, מתח: עומס של תפקידים, תנאים קשים, מרחק מן הבית. המסגרת החברתית שונה, אופי החברה שונה, וכל זה יוצר תנאים של לחץ נפשי.

כריאקציה לכך מתעורר רצון להתפרק ולהשתחרר מן הלחצים: רצון לקבל חופש, לבלות, וכד'.

אזרחים המגיעים לצבא מופתעים לפעמים לראות באיזו מידה בחורים, אשר מחוץ למסגרת הצבאית היו שומרים את לשונם ולא מנבלים את הפה, מפסיקים כעבור זמן לדבר בלשון נקיה. פעם שמעתי חייל בן-תורה, אברך רציני, שאמר, כי היה עליו להשקיע מאמץ נפשי רב על מנת להתמודד עם הבעיה ולא להיות כמו כולם.

האווירה הכללית, הקלילה, משפיעה גם בשטח שבינו לבינה. אמנם האווירה המתירנית קיימת גם ברחוב שמחוץ למסגרת הצבאית ואולם בצבא, בתנאי הלחץ מחד גיסא והשאיפה להתפרקות מאידך גיסא, האווירה היא מתירנית עוד יותר.

מאחר שכל מושג המשפחה קשור במירב הצניעות, בשפה נקיה, במינימום של גרויים, והאווירה הצבאית שונה מזה תכלית שינוי, הרי זה עלול לפגום בדמות הבת כאשה, כאם וכיוצרת הבית לעתיד.

17. לשאלות ששאלתן, הנני רוצה להוסיף שאלה נוספת שקבלתי פעם, על-גבי פתק, מנערה אחרי שיחה על הפער בין הורים לילדים. בפתק היה כתוב: "היחסים ביני ובין הורי מתוחים מאוד. ממש מתחשק לי לברוח מן הבית. מה לעשות?"

הזמנתי את הנערה שכתבה את הפתק הזה לשיחה אישית ושאלתי אותה במה מתבטא המתח בין ההורים לבינה. היא סיפרה לי, שבתקופת החופש

הגדול עבדה כבייבי-סיטר ובכסף שהרויחה רצתה ליישר את שערותיה, ואביה, שהוא דוקא אדם נבון, לא הרשה לה. "מה איכפת להם מה שאני עושה עם הכסף שאני הרווחתי?"

כמו כן ישנו מתח בגלל אורך החצאית, בגלל מריטת הגבות וכן בגלל קביעת שעת חזרתה הביתה, כשהיא יוצאת עם חברותיה. "לא נמאס להם, כל יום – כל יום, לדבר על כך!!!"

הסברתי לה, שכל המריבות הן למעשה על רקע אחד: על דמות הבת שלהם כנערה.

לאבא מציק דבר אחד: איך נראית או תראה הבת שלו אם כבר עכשיו, בגיל 14, היא מתחילה כל כך להתגנדר, למרוט גבות וללבוש חצאית לא צנועה. הוא חושש שמא היא תראה כמו הבת של השכנים, שנחשבת כ"פרפרית" ואין הוא ואחרים מכבדים אותה. כן חושש הוא שמא, אם תחזור בשעה מאוחרת, יקרה לה משהו כשם שהיה מסופר בעיתון. כל הדברים הללו מטרידים אותו ומדאיגים אותו, כי הוא רוצה בטובתה של בתו בהווה וגם בעתיד. אם הבת תבין את סיבת החרדה היא תדע איך להרגיע את אביה ואיך לנהוג. היא תשב יחד אתו ותסביר, שהיא יוצאת למסיבה עם כל הכיתה ולא עם מישהו ביחידות, ושאתר כך מספר בנות תלוינה אותה. אולי אז ימצאו היא ואביה שפה משותפת.

גם התנגדותם של אבא-אמא לחבר קבוע נובעת מאותו חשש, שמא הוא לא בחור רציני וזה "סתם ככה". הרי הבת צעירה עדיין ואיננה רוצה ויכולה להתחתן ואם כך יציאה עם חבר, ובעיקר עם חבר מבוגר בהרבה, מעוררת אצלם חששות שמא יש בחברות זו מיסוד הניצול, שמא העמידה המתמדת בנסיון של בילוי יחדיו יביא חלילה לידי בזיון, ואת כל זה הם רוצים למנוע מלכתחילה.

שיחה משותפת, ורגועה, יכולה במידה מרובה להוריד את המתח שכן ההורים, בלי שום ספק, דואגים לטובת בתם.